

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE VE TÜRKMENİSTAN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arslan AŞYROV

Malatya-2021

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE VE TÜRKMENİSTAN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA
İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arslan AŞYROV

Danışman: Prof. Dr. Mesut Aydın

Malatya-2021

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mesut AYDIN'ın danışmanlığında Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım **“Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Karşılaştırılması”** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı olacak bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakça da yönetime uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Arslan AŞYROV

ÖNSÖZ

Türk medeniyeti, geçmişinden aldığı derinlikle ve milletin kültürel varlığıyla büyük bir hazine olarak karşımızda durmaktadır. Elbette bu hazineyi meydana getiren birçok unsur vardır. Bu unsurlar bir milleti geçmişten geleceğe taşıyan tarihsel ve kültürel köklerdir. Türk tarihi, bu kökler üzerine inşa edilmiş ve günümüze kadar ulaşarak kültürel ve siyasal anlamda varlığını korumuştur. Türkiye ve Türkmenistan iki farklı devlet olarak bu tarihsel ve kültürel köklerle birbirine bağlı tek bir milleti temsil etmektedir. Ancak yaşanan tarihi ve siyasi süreçte bu tek millet, birbirinden ayrılmak istenmiş ve ortak geçmişi yok sayılmıştır. Bu bakımdan Türk Cumhuriyet ve toplulukları arasında fikir ve dil birliğini meydana getiren çalışmalar önem arz etmektedir. Bu bakımdan yürüttüğümüz bu çalışma, "Türkiye ve Türkmenistan ders kitaplarında yer alan insan hakları ve demokrasi kavramlarını karşılaştırmalı" olarak ele alması dolayısıyla milli bir vasıf taşımaktadır. Bu yönüyle de çalışma, iki devlet arasında kültür birliği oluşturması bakımından da alana küçük bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında kuşkusuz pek çok emek ve katkı söz konusudur. Bu vesileyle tezin araştırma ve yazım sürecine başta olmak üzere, lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli danışman hocam Prof. Dr. Mesut AYDIN'a teşekkür ediyorum. Ayrıca tez süresince, bilgi ve fikirleriyle bana destek olan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Metin KIRBAÇ'a, Dr. Fatih KAYA'ya, Arş. Gör. İbrahim H. DOĞAN'a ve arkadaşım Begenç ŞAJAYEV'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak beni bugünlere getirerek eğitim ve öğretim hayatım başta olmak üzere yaşamımın her alanında ilgi ve desteklerini benden esirgemeyen, her fırsatta yanımda olan aileme, özellikle anneme ve babama saygı ve minnetlerimi sunuyorum.

Arslan AŞYROV

Malatya-2021

ÖZET

“Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Karşılaştırılması”

AŞYROV, Arslan

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Aralık-2021, XIV+77 sayfa

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler eğitimi alanına dahil olan "insan hakları ve demokrasi" kavramlarının iki ülke nezdinde kıyaslamalı bir çalışma örneğidir. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler eğitimi alan çalışmasıdır. Araştırmada, "*Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Karşılaştırmalı*" olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması (nitel vaka) modeli kullanılmıştır. Bu bağlamda Türkiye ve Türkmenistan ders kitapları; içerik, metin çeşitleri, teknik ve tasarım, etkinlik ve ölçme değerlendirme bakımından karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu; Türkiye'deki *7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı* ile Türkmenistan'daki *10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarından* oluşmaktadır. Söz konusu kitaplar belirlenirken, içerik bakımından birbirine benzer olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla çalışma grubu belirlenirken benzeşik örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Her iki ders kitabında "insan hakları ve demokrasi" kavramlarının geçtiği ünitelerin belirlenmesinde ise ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma verileri toplanırken Türkiye için 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan "*Yaşayan Demokrasi*" ünitesi; Türkmenistan için de 10. sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında yer alan "*Toplumun Siyasi Hayatı*" ünitesi dikkate

alınmıştır. Sonrasında toplanan veriler, öncelikle araştırmanın alt amaçlarına uygun bir şekilde tasnif edilmiştir. Bu kapsamda ilgili ünitelerdeki insan hakları ve demokrasi içerikli veriler ilk grupta; teknik ve tasarımlar, kullanılan görseller, tablo ve grafiklerden elde edilen veriler ikinci grupta; etkinliklerle ölçme ve değerlendirmeye yönelik veriler ise üçüncü grupta incelenerek araştırmaya dahil edilmiştir. Ayrıca Türkmenistan ders kitabından toplanan veriler, analiz edilmeden önce Türkmen Türkçesinden, Türkiye Türkçesine uyarlanmasına da özen gösterilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre insan hakları ve demokrasi konulu ünitelerin içerik, teknik ve tasarım, etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme açısından Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı karşılaştırıldığında: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının daha donanımlı bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İnsan Hakları, Demokrasi, Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı

ABSTRACT

**“Comparison of Human Rights and Democracy Concepts in Social Studies Textbooks
in Turkey and Turkmenistan”**

AŞYROV, Arslan

İnönü University Institute of Educational Sciences

Social Studies Education Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mesut AYDIN

December-2021, XIV+77

This research is an example of a comparative study of the concepts of "human rights and democracy", which are included in the field of Social Studies education, in two countries. In this respect, it is a study in Social Studies education. In the research, it is aimed to examine "Human Rights and Democracy Concepts in Turkey and Turkmenistan Social Studies Textbooks Comparatively". The case study (qualitative case) model, one of the qualitative research methods, was used in the research. In this context, Turkey and Turkmenistan textbooks; content, text types, technique and design, effectiveness and measurement and evaluation are discussed comparatively.

The study group of the research; It consists of the 7th Grade Social Studies Textbook in Turkey and the 10th Grade Learning Society Textbook in Turkmenistan. While determining the books in question, it was taken into account that they were similar to each other in terms of content. Therefore, the homogeneous sampling method was used while determining the study group. The criterion sampling method was used to determine the units in which the concepts of "human rights and democracy" were used in both textbooks.

While collecting the research data, the "Living Democracy" unit in the 7th grade Social Studies Textbook for Turkey; For Turkmenistan, the "Political Life of Society" unit in the 10th Grade Learning the Society Textbook has been taken into account. Afterwards, the collected data were first classified in accordance with the sub-objectives of the research. In this context, data on human rights and democracy in the relevant units are in the first group; Techniques and designs, visuals used, data obtained from

tables and graphics are in the second group; The data for measurement and evaluation with activities were examined in the third group and included in the study. In addition, before analyzing the data collected from the Turkmenistan textbook, care was taken to adapt it from Turkmen Turkish to Turkey Turkish.

According to the results of the research, the 7th Grade Social Studies Textbook in Turkey and the 10th Grade Learning Society Textbook in Turkmenistan are compared in terms of content, technique and design, activities, and measurement and evaluation of the units on human rights and democracy: It has been determined that the book has a better equipped content.

Keywords: Human Rights, Democracy, Social Studies, Textbook

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER.....	x
TABLolar.....	xii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Varsayımlar	3
1.6. Tanımlar	3
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1 Kuramsal Bilgiler	5
2.1.1. İnsan Hakları.....	5
2.1.1.1. Hak Kavramı	5
2.1.1.2. İnsan Haklarının Tarihsel Serüveni	6
2.1.2. Demokrasi.....	10
2.1.2.1. Demokrasinin Tanımı.....	10
2.1.2.2. Demokrasinin Tarihsel Serüveni	10
2.1.3. Türkmenistan Eğitim Sistemi ve Yapısı	13
2.1.3.1 Türkmenistan Eğitim Sistemi.....	13
2.1.4. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarının Betimsel Bakımdan İncelenmesi	16

2.1.4.1. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Betimsel Bakımdan İncelenmesi	16
2.1.4.1.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Biçim bakımından incelenmesi	16
2.1.4.1.2. Türkiye'nin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabının İçerik yönünden İncelenmesi	19
2.1.4.2. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabının Tanıtımı.....	20
2.1.4.2.1. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabının Biçim yönünden İncelenmesi	20
2.1.4.2.2. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu Öğrenmek) Ders Kitabı İçerik Yönünden İncelenmesi	24
2.2. İlgili Araştırmalar.....	26
3. YÖNTEM	29
3.1. Araştırmanın Modeli	29
3.2. Çalışma Grubu	29
3.3. Verilerin Toplanması	30
3.4. Verilerin Analizi.....	31
4. BULGULAR.....	32
4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	32
4.1.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	32
4.1.2. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	39
4.1.3. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarındaki Metin Çeşitlerine İlişkin.....	49
Veriler ile Metin Örneklerinin Karşılaştırılması.....	49
4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	52
4.2.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Teknik ve Tasarıma İlişkin Bulgular	52

4.2.2. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Teknik ve Tasarım Veri ve Örnekleri	54
4.2.3. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarının Teknik ve Tasarım Verileri ile Örnekleri Bakımından Karşılaştırılması	57
4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular	59
4.3.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Etkinlikler ve Ünitenin Değerlendirme Uygulamalarının Verileri	60
4.3.2. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Etkinlik ve Ünite Değerlendirme Uygulama Verileri	62
4.3.3. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarındaki Uygulama ve Etkinliğin Türlerinin Karşılaştırılması	65
5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	68
5.1. Tartışma ve Sonuç	68
5.2. Öneriler.....	70
KAYNAKÇA.....	72
EKLER	76

ŞEKİLLER

Şekil 1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Kapak ve arak Kapak sayfası	17
Şekil 2. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Sayfa Örneği	18
Şekil 3. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabının Kapakları.....	21
Şekil 4. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabından Sayfa Örneği	23
Şekil 5. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	33
Şekil 6. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	34
Şekil 7. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	35
Şekil 8. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	36
Şekil 9. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	37
Şekil 10. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	38
Şekil 11. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu metin örnekleri	39
Şekil 12. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	40
Şekil 13. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	41
Şekil 14. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	42
Şekil 15. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	43
Şekil 16. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	44

Şekil 17. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	44
Şekil 18. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	45
Şekil 19. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	46
Şekil 20. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	48
Şekil 21. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri	48
Şekil 22. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Sayfa Örneği.....	52
Şekil 23. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Demokrasi Konusuna Dair Sunulan Resim Örnekleri.....	53
Şekil 24. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Atatürk ve Demokrasi Konusuna Dair Sunulan Resim Örnekleri	54
Şekil 25. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabının Sayfa Örneği.....	55
Şekil 26. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Demokrasi ile İlgili Resim ve Fotoğraf Örnekleri.....	56
Şekil 27. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Etkinliklerin Örnekleri	61
Şekil 28. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Ölçme ve Değerlendirme Örnekleri	61
Şekil 29. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Verilen Etkinliğin Örnekleri	63

TABLolar

Tablo 1. Türkmenistan'ın Eğitim Programı Kademeleri	14
Tablo 2. Türkmenistan Ortaokullarında Okutulan Sosyal Bilgiler Dersi ile Eşdeğer Olan Dersler.....	15
Tablo 3. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabını yayına hazırlayanlar	17
Tablo 4. Türkiye'nin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabındaki Üniteler ve Konuları.....	19
Tablo 5. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu Öğrenmek) Ders Kitabını Hazırlayanlar.....	23
Tablo 6. Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Üniteler ve Konuları	25
Tablo 7. Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitabının bilgileri	30
Tablo 8. Ders Kitaplarında Konuya İlişkin Kavramlar.....	32
Tablo 9. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında geçen “ <i>Anayasa'dan Gelen Güç</i> ” ile Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabının “ <i>Türkmenistan'ın devlet yapısı ve siyasi sistemi. Türkmenistan Halk Konseyi. Türkmenistan, Başkanlık Cumhuriyetidir</i> ” Konularının Sunumlarının Karşılaştırılması	49
Tablo 10. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Demokrasi Konularında Yer Alan Görsel Kanıt Çeşitleri.....	53
Tablo 11. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Demokrasi Konusunda Yer Alan Görsel Kanıt ve Oranları.....	56
Tablo 12. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarının Teknik ve Tasarım Bakımından Farklılıklar	57
Tablo 13. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarını Görsel Kanıt Çeşitleri ve Oranlarının Karşılaştırılması	58
Tablo 14. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Demokrasi Konusu ile İlgili Olarak Yapılan Etkinlik ve Ünitelerin Değerlendirme Uygulamalarının Sıklık Verileri	59
Tablo 15. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Demokrasi Temaları ile İlgili Yapılan Etkinlik ve Ünite Değerlendirme Uygulamalarına Dair Veriler	62
Tablo 16. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Verilen Etkinlikler ile Ölçme ve Değerlendirme Örnekleri.....	63

Tablo 17. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders kitaplarında kullanılan Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme Uygulamalarına dair Etkinliklerin Veri Karşılaştırılması.....	65
Tablo 18. Verilen etkinlik ve ölçme değerlendirme uygulamaları ile Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders kitaplarının Benzer Yönleri	66
Tablo 19. Verilen etkinlik ve ölçme değerlendirme uygulamaları bakımından Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarının farklılık gösteren yanları	67

KISALTMALAR

ABD.: Amerika Birleşik Devletleri

BM.: Birleşmiş Milletler

Dr.: Doktor

Ed.: Editör

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Vd.: ve diğerleri

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İlk çağlardan bu yana bütün milletler, sahip oldukları değerler doğrultusunda nesillerini eğitmekte ve bu gaye üzerine eğitim sistemleri meydana getirmektedirler. Bu temel felsefe üzerine kendilerine uzak hedefler belirleyerek belirli bir plan ve program ortaya koyarlar. Yine bu plan ve program doğrultusunda milletler; benzer değer yargılarını, kültürel mirasını, tarihini, dilini ve vatandaşlık ideallerini yeni nesillere aktarmayı hedeflerler. Böylece geçmiş ve gelecek arasında aynı değerleri kabul eden, benzer demokrasi anlayışına sahip; vatan, millet, bayrak ve dil gibi birleştirici unsurları kazanmış yurttaşlar yetiştirmeyi temel sorumluluk olarak kabul ederler. Başka bir ifadeyle devletler, devamlılığını sağlayarak daha uzun ömürlü olmak amacıyla sistemlerine uygun nesiller yetiştirmeyi planlarlar. Bu şekilde üzerinde herkesin hem fikir olduğu bir devlet sistemi meydana getirilmiş olur.

Günümüzde ideal toplum yapısının oluşturulmasında temel role sahip evrensel kavramlar vardır. Bu kavramlardan biri demokrasi diğeri ise insan haklarıdır. Demokrasi, günümüz dünyasında üstünde çokça durulan ve konuşulan, birçok anlam ve tanımı olan, herkesçe tanınan ve bilinen kavramlardan bir tanesidir (Aktaş, 2015:88). Diğeri ise özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren evrensel bir mahiyet kazanan insan haklarıdır. İnsan hakları, ferdin sadece insan olduğundan dolayı elde ettiği haklar olarak ön plana çıkar. Bu bakımdan insan hakları; tüm insanlığın kökeni, ırkı, mezhebi, coğrafya, kültür, ideolojik ve dünya görüşlerine bakılmaksızın kendi onurunun getirdiği veyahut elde etmesi gereken hakları ifade eder. Bu noktadan hareketle çalışmanın odak noktası belirlenmiştir. Böylece araştırmada, Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında yer alan “İnsan Hakları ve Demokrasi” kavramları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Böylece yukarıda yer alan genel problemlerden hareketle araştırmanın temel problemini "Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Karşılaştırılması" oluşturmaktadır. Bu ana problem doğrultusunda araştırma beş başlık altında toplanmıştır. İlk kısımda araştırmanın amacı, önemi, problemleri, sınırlılıkları ve sayıtları yer alırken, ikinci kısımda araştırmanın literatürüne ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü kısımda araştırmanın temel amacı doğrultusunda belirlenen yöntem, veri toplama kaynaklarına ilişkin bilgiler

verilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde bulgular, son bölümünde ise araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını inceleyip İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramları hakkında karşılaştırılmalı olarak değerlendirme yapıp bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu ana amaçtan hareketle araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinler içerik bakımından nasıl yer almıştır?
2. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinler teknik ve tasarım bakımından nasıl yer almıştır?
3. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinlerde etkinlikler ile ölçme ve değerlendirmeleri nasıl düzenlenmiştir

1.3. Araştırmanın Önemi

Mazisi, tarihi devirlerin başlarına kadar uzanan Türk milleti, tarih boyunca yeryüzünün farklı coğrafyalarına göç etmiş, farklı isimlerle birçok devlet kurarak kökleri geçmişe dayanan büyük bir medeniyet inşa etmiştir. Tarihin her evresinde güçlü bir medeniyet olgusu ile yer edinmesinde şüphesiz tarihi ve kültürel derinliğinin, coğrafi genişliğinin büyük bir etkisi vardır. Bu yönüyle Türk medeniyeti, geçmişinden aldığı derinlikle ve milletin kültürel varlığıyla büyük bir hazine olarak karşımızda durmaktadır. Elbette bu hazineyi meydana getiren birçok unsur vardır. Bu unsurlar bir milleti geçmişten geleceğe taşıyan tarihsel ve kültürel köklerdir. Türk tarihi, bu kökler üzerine inşa edilmiş ve günümüze kadar ulaşarak kültürel ve siyasal anlamda varlığını korumuştur.

Türk milletinin uzun süre tarih sahnesinde kalarak günümüze kadar ulaşmasında elbette kültürel ve siyasal yapısının yanında bağımsızlık anlayışının da büyük payı vardır. Nitekim Türklerin dünyanın değişik coğrafyalarına yayılarak günümüze kadar farklı isimlerle birçok devlet kurmalarında bu anlayış etkili olmuştur. Yine bugün dünyanın farklı coğrafyalarında tek bir millete ait birçok devlet ve topluluğun aynı devire denk gelmesi de bu anlayışın doğal bir sonucudur.

Türkiye ve Türkmenistan, tarihsel ve kültürel köklerle birbirine bağlı iki devlet, tek bir milleti temsil etmektedir. Ancak yaşanan tarihi ve siyasi süreçte bu tek millet, birbirinden ayrılmak istenmiş ve ortak geçmişi yok sayılmıştır. Bu bakımdan Türk Cumhuriyet ve toplulukları arasında fikir ve dil birliğini meydana getiren çalışmalar önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmamızın ana teması; Türkiye ve Türkmenistan ders kitaplarında yer alan “insan hakları ve demokrasi” kavramlarına ilişkin bakış açısını incelemek olacaktır. Ayrıca Türkiye ve Türkmenistan ders kitapları; içerik, metin çeşitleri, teknik ve tasarım, etkinlik ve ölçme değerlendirme bakımından karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışma iki devlet arasında kültür birliği oluşturması bakımından da alana küçük bir katkı olarak değerlendirilebilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan Araştırmanın Sınırlılıkları şu şekildedir:

Araştırma;

- Türkiye ve Türkmenistan
- 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabı
- İnsan Hakları ve Demokrasi konulu üniteler: Yaşayan Demokrasi(7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı), Toplumun Siyasi hayatı (10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabı)
- Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında yer alan ünitelerdeki İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının Karşılaştırılmasıyla elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Alt Amaçlarda yer alan sorular 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile (Türkiye) ile 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabındaki (Türkmenistan) İnsan Hakları ve Demokrasi olgusunu tanımlamakta yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilimlerin ilgi alanlarından yararlanan Sosyal Bilgiler için birçok tanımlar yapılmıştır. Sosyal bilgiler; ferdin toplumsal varlığını gerçekleştirmesine yardımcı olmak amacıyla, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe,

siyaset bilimi ve hukuk gibi vatandaşlık ve sosyal bilimlerini yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; ferdin sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir öğrenme alanıdır (MEB, 2005: 40).

Ders Kitabı

Milli Eğitim Bakanlığının ders kitaplarına dair talimatnamesine göre, “öğretim programlarının kazanımları ve açıklamaları çerçevesinde bir dersin öğrenilip kavranabilmesini kolaylaştıracak, öğrencilere farklı örnekler ve alıştırmalara yer verilen, ünitelere dair internet adresleri, okuma referansları ve diğer etkinlikleri içine alan, basılı eser” şeklinde tanımlanmaktadır (Güzel, D. & Şimşek, A. 2014) .

Demokrasi

Eski Yunancada, “halk” manasına gelen “demos” ve “egemenlik” manasına gelen “kratos” kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelen “halkın iktidarı” anlamına gelmektedir (Kuzucu, 2018).

İnsan Hakları

Herhangi bir ayrıcalık gözetmeden insanlar arasında özgür ve eşit birey olma hakkını tanıyan ve insan onuruna yakışır şekilde davranmayı amaç edinen bir yaklaşımdır (Turan, 2017:47).

Hak

Bireylere hukuk tarafından tevdi edilen yetkiler bütünü olarak tanımlanabilir (Altıntaş, 2019:7).

Halk Maslahatı

Bir nevi “Aksakalılar Meclisi” anlamına gelmektedir. Türkmenistan Anayasası’nın bazı maddelerinde, Türkmenistan’ın siyasi sisteminin her bölümünün ayrıcalıkları ve vazifeleri beyan edilmektedir. Baş Kanuna göre Türkmenistan’da halk hakimiyetinin en üst kurumu, Türkmenistan’ın Halk Maslahatı’dır. Hakimiyetin her daim çalışmakta olduğunu temsil eden kurum, kendi temsilcileriyle devlet hakimiyetinin en yüksek yetkilerine sahiptir.

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Kuramsal Bilgiler

2.1.1. İnsan Hakları

2.1.1.1. Hak Kavramı

Hak kavramı, topluluk olarak yaşayış tarzına geçişle birlikte dillendirilen bir kavramdır. Devlet, doğum ile başlayan genel hak ve hürriyetlerin koruma altına aldığını açıklamıştır. Genel bir ifade ile hak, birinin isteyip de kullanabileceği bir vaziyeti belirler. Hak kavramı yer ve zamana göre farklılık gösterebilmektedir. Önceleri hak kabul edilen bir durum, ilerleyen zamanlarda yasalar ile kaldırılır. Hak olmayan bir durum ise yeni bir yasalar ile hak olarak kabul edilebilmektedir. (Ünal,2014:11).

Hak terimi, iki ana temele dayanmaktadır: doğruluk ve yetki. Hakkı, bireylere hukuk tarafından tevdi edilen yetkiler bütünü olarak açıklamak mümkündür. (Altıntaş, 2019:6-7).

Köken olarak Arapça bir terim olan “hak”, Türk Dil Kurumu lügatına göre: “Adalet, adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç, dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk, doğru gerçek” şeklinde tanımlanmıştır (<http://www.tdk.org.tr/tdksozluk/sozbul>, (16,03,2006). İnsan hakları bağlamında “hak” terimi ise uyulması gereken kurallar bütününe bireylere vermiş olduğu “meşru yetki” şeklinde tanımlamak mümkündür (Gökburun, 2007:19).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 1. Maddesinde ise “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. 1. Maddede de vurgulandığı gibi ön plana çıkan en belirgin hak, eşitlik ve özgürlük haklarıdır. İnsanın doğumundan itibaren malik olduğu haklar olarak belirtilmektedir (Hekimler, 2009:8).

İnsan hakları, ortaya koyulmuş bir vaziyetten ziyade, varılmayı amaçlayan bir ülküyü belirlemektedir. Zira bu kavram, bütün bireylere tanınmış olan haklarının tamamını, uygun haklar dizelgesini ifade etmektedir. (Koçoğlu, 2012:10-11).

İnsan Hakları kavramı, çağımızdaki en yeni anlamına geniş bir zaman diliminde ulaşmıştır. Bu zaman dilimindeki gelişimine paralel olarak mana ve muhtevasını da zenginleştirmiştir. Günümüze kadar genel manada kabul edilen bu gelişim, doğrudan ilişkili dört ana başlıkta değerlendirmek mümkündür:

1. Kuşak haklar: Alışılmış insan haklarıdır. Burada daha ziyade ferde devletin karışmasını önlemek ve birçok temel hakların teminat altına alınmasıdır.

2. Kuşak haklar: Sosyo-ekonomik ve kültürel haklardır. Bu hakların ortaya çıkmasında sosyal sınıflar arasındaki dengesizlikler ve işçi kesimin buna göstermiş olduğu tavır ve hareketinin etkili olduğunu görmekteyiz. Bunların başlıca sebepleri seçme ve seçilme hakkı, örgüt kurma faaliyetleri ve iş imkanlarının genişletilmesi olarak ifade edebiliriz.

3. Kuşak haklar: Günümüzde bu kuşak dayanışma hakları olarak da tanımlanmaktadır. Bu bağlamda İnsan hakları kavramına, hoşgörü, daha temiz bir ortam, dayanışma ve insaniyetin müşterek mirası gibi taze haklar gurubu da eklenmektedir.

4. Kuşak haklar: Bireyin genel özelliklerini oluşturan, diğer canlılardan farklı gösteren, “insan şerefine” muhafaza edilmesi gereken haklardır. (Gülmez, 2001:22).

2.1.1.2. İnsan Haklarının Tarihsel Serüveni

Geçmişten bugüne insanlığın bu kavram için vermiş olduğu çetin mücadeleler süregelmekle beraber, kavram olarak yaygın bir biçimde kullanılması oldukça yenidir.

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında insan hakları, ferdin sadece insan olduğundan dolayı elde ettiği haklar olarak ön plana çıkar. Tüm insanlığın kökeni, ırkı, mezhebi, coğrafya, kültür, ideolojik ve dünya görüşlerine bakılmaksızın kendi onurunun getirdiği veyahut elde etmesi gereken hakları ifade eder.

İnsan hakları terimi, ilk defa eski Yunan’dan itibaren dillendirilmekle birlikte inşa edilen şehir devletlerinde kişilerin devlete karşı ileri sürebileceği herhangi bir hakları bulunmamaktaydı. Bireylerin az da olsa siyasi haklarından söz etmek mümkündür. Bu arada devlet bu hakları satın alınan köle grubuna da saymadığı için bu şehir devletlerinde tam manasıyla demokrasiden bahsetmek mümkün değildir. (Bozkurt, 2017: 25-26).

Antik Yunan’da insan haklarının mevcudiyetini anlamak için bu dönemin mütefekkirlerinin fikirlerinin incelenmesinde de fayda vardır. Bu dönem düşünürlerinin ilk işi literatür eserleri ortaya çıkarmak olduğu için bu çağın esas devlet fikri; yalnızca önemli kişilere atfedilen methiyelerden ve satırlardan anlaşılabilir. (Kepenekçi, 2014: 71).

Bu devirde Sokrates, Platon ve Aristo gibi düşünürler insan haklarının gelişmesine katkı sağlamamışlardır (Bozkurt, 2017:25-26). Sokrates, insanın özgürlüğünü geniş bir çerçevede değerlendirirken, Aristo ve Platon “insan devlet içindir, bireyin salt efendisidir” diyerek yetenek ve nitelikleri ayrımlı olması bakımından insanların farklı olmadığını ileri sürmüşlerdir. Şehirlerde yabancı ve kadınların hakları olmadığı gibi köle hakları da söz konusu değildi veyahut idareye iştirak edemiyorlardı (Özdemir, 2019:21).

Platon’un zihninde hazırladığı ülkü devlet, cemiyet yaşamını totaliter anlamda şekillendiren ve bu sistem içinde bireye ufak bir hareket alanı dahi bırakmayan bir anlayışa sahiptir. Aristo Platon’a nazaran daha insanla ilgili fikirler önermiş olmakla birlikte, Aristo’nun fikirlerinde birey şerefine yer verildiğine rastlanılmamaktadır. Genel olarak Platon ve Aristo devleti bireyin salt efendisi gibi kabul etmekte, köle sistemini olduğu kadar kabul edip bireyin manevi mevcudiyetini tümüyle göz ardı etmektedir (Kepenekçi, 2014: 71-72).

İlk çağda ahlak öğretisi olarak vurgulanan stoisizm meydana çıkmış ve Stoacılar (Kepenekçi, 2014: 71-72) köhne şehir devletleri (polis) haricinde ve bu düzenin üstünde adaletin ve yasaların mevcut olduğu fikrini benimsemiş ve (Gökburun 2017: 25) bireylerin bu cihanşümul yasaları düşünce ve akıl yardımıyla anlayabileceğini, bu yasaların tüm bireylere birbirlerine değer vermelerini buyurduğunu ileri sürdüklerini görüyoruz. Anlaşılağı üzere, stoisyenler kendi devirlerinin mevcut geleneksel fikir modellerini terk edip bireye devletin haricinde ilk defa bir değer vermiş olduklarını ve bireyler arasında kardeşliğin ve eşitliğin olması gerektiği tezini ileri sürmüşlerdir. (Kepenekçi, 2014: 71-72).

Yunan mütefekkirlerinden Sofistler ise insan haklarına dair önce gelen fikirleri ileri sürmüş olduklarını görüyoruz. (Özdemir, 2019:21).

Eski Yunan medeniyeti üzerine inşa edilen Roma medeniyetinde felsefe ve ahlak idealalarının yerini hukukun aldığı görmektediriz. “Köle” ve “Özgür” farkı bulunmaktaydı. Romalılar Antik Yunan uygarlığına nazaran devlet yönetimi ve örgütünde gelişmiş olsalar dahi, insan hakları mevzuunda pek de gelişmiş olduklar söylenemez. Bu dönemde yaşayan köle sınıfı birey olarak görülmemiş, tam anlamıyla bir mal vasfını taşımışlardır.(Bozkurt, 2017:26) Özgür olan yurttaşlar ise “fert” pozisyonunda olup hak sahibi olma imkanına ulaşabilenlerdi. Bu dönemde yeteri kadar

özgürlük ve eşitlik adına önemli işler yapan idare heyeti olmasa da demokrasi namına ilk ve önemli adımların atıldığını görmekteyiz (Özdemir, 2019:21).

Eskiçağlarda meydana çıkan insan haklarına dair eşitlik ve özgürlük olgularının önemli medeniyetler ve devletler içerisinde genel anlamıyla karşılık bulduğu söylenemez. Ancak günümüzde bu konuda tam bilgi sahibi olup zirveye çıkmamıza olanak sağlayan da yine bu medeniyetler olduğunu görmekteyiz (Bozkurt, 2017:26).

Tarihsel dönemde bin yıllık bir zaman dilimini içine alan Ortaçağda politik yapıyı feodal sistem oluşturmaktaydı. Bu devirde toplum, köle, yarı köle ve toprağa bağlı köleler, şehir ve kasabalarda ikamet eden meslek erbapları, soylu ve kilise mensuplarından meydana geliyordu. Roma devletinin ilkel dediğimiz boylardan etkilemesi ve bunun sonucunda da Eski çağa hakim olan antik düşünce yıpranmıştır. Ortaçağa girildiğinde bu antik düşünce ile tamamen ilişkisi olmayan taze bir sistemin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu sistemi idare eden de Hristiyanlık inancıdır. Hristiyanlık ve İslamiyet'in Ortaçağın toplum kurallarına da bir bakımdan yön verdiğini söyleyebiliriz (Bozkurt, 2017: 27).

Yaklaşık olarak bin yıl süren Orta Çağ dünyasında akıl ve bilgiden hemen hiç yararlanılmadığı gibi Hristiyanlığın gelmesi ile kilise ve din görevlilerinin tüm devlet idaresine hakim olduklarını görmekteyiz. Hatta kralların da kilisenin koyduğu kurallara ve düzenine katlanmak zorunda kaldıklarını, o dönem Avrupa'sında feodalitenin hakim olduğunu söyleyebiliriz. Ortaçağ dünyasında feodal derebeyleri hariç bireyler için herhangi bir hak ve serbesti mevzu bahis değildir. Halk; hükümdar, derebeyler ve kilisenin baskısı ve engelleri karşısında tüm hak ve serbestiden mahrum kılınmışlardır. Bu nedenle bu çağda Batı toplumunda insan hakları kavramından söz etmek mümkün değildir. (Kepenekçi 2014: 74).

15. yüzyıldan itibaren Batıda yeniçağa geçilmekle beraber hükümdar ve derebeylerin arasında devam eden savaşlar, hükümdarların kazanması ile sonuçlanmış ve feodal sistem sona ermiştir. Dönemin en önemli özelliklerinden biri olarak feodal sistem dağılmış ve merkeziyetçi devletler inşa edilmiştir. (Kepenekçi 2014: 74-75).

Magna Carta (1215) bildirisi ile İngiltere'de insan haklarına dair gelişimin yine İngiltere'de devam ettiğini görüyoruz. Reform ve Rönesans girişimleriyle başlayan Yeniçağ dünyasında salt rejim düşüncesi gitgide değerini kaybetmiş ve demokrasinin özü niteliği taşıyan fikirler toplumda önem kazanmaya başlamıştır. (Gökburun,

2007:26). Bu devirde hükümdarın salâhiyetini sınırlayan ve halkın salâhiyetini genişleten ve idarelerin bireylere bazı haklar tanınması neticesinde oluşan en önemli anlaşma Magna Carta'dır. (Bozkurt, 2017: 27-28).

İlk serbesti fermanı olarak değeriendirilen bu anlaşma, İngiliz milletinin bireysel güvenliğini ve hükümdara karşı taşınır veya taşınmaz varlıklarının tümünü teminat altına alıyordu. *“Magna Carta Libertatum (1215) İngiliz belgelerinin en eskisidir. İngiltere’de Kral (Yurtsuz Jean) ie soylular arasında imzalanan bir belgedir. 63 maddeden oluşan bu düzenleme, kralın özellikle vergi almasını sınırlıyor. Koruma getirdiği kişilere güvenlik sağlıyordu. Magna Carta’nın hukuksal güvenlik formülü daha sonraki bildirgeler ve belgeler tarafından da benimsenmiştir. Buna göre kimse eşitlerinin kararı olmaksızın ve bir yerel kurala dayanılmaksızın özgürlüğünden ve mülkünden yoksun kılınamaz. Cezalar işenen suçta uygun olacak, kişinin yaşamına engel olacak kadar ağır olmayacaktır. Müsadere kaldırılacak, yargıcın bakması gereken anlaşmazlıklara başka kimse bakmayacaktır.”*(Gökburun, Akıllıoğlu,)

Günümüzde ise BM Antlaşmasında genel insan haklarından sürekli bahsedilmiş olması ve bu hakların teminata bağlanması belirtilirken bu hakların ve özgürlüklerin sınırlarının hangi çerçevede olacağından bahsedilmemiştir. II. Dünya Harbi sonrasında 10 Aralık 1948 senesinde BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi yayımlanmıştır. Temel ögesinde evrensellik ilkesi yatan bu deklarasyonun II. Dünya Harbi sonrasında acil bir şekilde öne çıkarılmasındaki asıl amaç, harbin devamında yıpranan insan şerefine gereken önemin verilmediği insan haklarını tebarüz ettirmektir. Bu Deklarasyonun maddeleri şöyledir:

1-21 maddeler: Bireylerin Siyasi ve Yaşam Hakları;

22-27 maddeler: Kişilerin Sosyo-ekonomik, Kültür Hakları;

29 maddesi: Kişinin haklarının ve hürriyetlerinin sınırlı olduğu ve bu hak ve özgürlüklerin hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı bir şekilde kullanılamayacağı;

30 maddesi: Bildirgenin maddelerinin herhangi bir devlet, grup veya kişiye burada belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan herhangi bir etkinlikte ve eylemde bulunma hakkı verecek şekilde yorumlanamayacağını vurgulamaktadır. (Bozkurt, 2017:30-31).

2.1.2. Demokrasi

2.1.2.1. Demokrasinin Tanımı

Demokrasi köken itibariyle Eski Yunancaya dayanmaktadır. Eski Yunancada “demos” (halk) ile “kratos” (kuvvet, otorite, hükümet) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen (Başgil, 2006:23) demokrasi kavramı, “halkın iktidarı”, “halk yönetimi” ya da “yönetimin halka ait olması” anlamlarına gelmektedir (Düger, 2017). Demokrasi kavramı, üzerinde çokça durulan ve konuşulan; birçok anlam ve tanımı olan kavramlardan biridir (Aktaş, 2015:88). Bu anlamda, kavramla ilgili çok sayıda çeşitli tanımlamalara rastlanmaktadır.

Demokrasi kavramı ile ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde, ünlü siyasetçi Abraham Lincoln’un 1863 tarihli bir söylevi akıllara gelmektedir. Lincoln, söz konusu söylevinde demokrasiden söz ederken “halkın halk tarafından, halk için yönetimi” tanımını kullanmıştır. Bunun dışında birçok bilim ve düşünce insanı da demokrasi kavramı üzerine tanımlamalar geliştirerek farklı bir boyut kazandırmıştır. Lipset (1986:25) demokrasiyi, “yönetimin görevlilerini değiştirmek için anayasaya uygun düzenli olanaklar sağlayan bir siyaset sistemi ve nüfusun olabildiğince geniş kısmının, siyasal iktidar için yarışanlar arasında bir seçme yaparak önemli kararları etkilemesine izin veren bir sosyal mekanizma” olarak tanımlarken Sartori (1996:166) demokrasiyi, “liderliğin yarışmalı bir yöntemle yenilenmesi” şeklinde dile getirmiştir. Touraine (2004:25), “en çok sayıda bireye en büyük özgürlüğü veren, olası en büyük çeşitliliği tanıyan ve koruyan siyasal yaşam biçimi” olarak tanımlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk (1994:37) ise demokrasiyi, “Demokrasi temeline dayanan hükümetlerde egemenlik, halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi ilkesi, egemenliğin ulusta olduğunu, başka bir yerde olamayacağını gerekli kılar. Bu yolla demokrasi ilkesi, siyasal gücün, egemenliğin kaynağına ve meşruluğuna dayanmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

2.1.2.2. Demokrasinin Tarihsel Serüveni

Dünya tarihinde demokrasinin yarattığı heyecan ve davranışlar birçok defa değişmiştir. Perikles, Atinalılarla yaptığı konuşmasında demokrasiden bahsederken onun meşhur Cenaze Nutku’ndan da anlaşılacağı gibi gururla konuşmuş ve dinleyicileri tarafından alkışlanmıştır. Bu nutuk, dünyada siyasi bir idealin ruhunu en iyi bir şekilde yansıtan konuşmaların başında gelmektedir. Fakat bundan kısa bir süre sonra Platon tarafından demokrasiye, istenilmeyen tepkilere yol açan bir kavram olarak yaklaşmıştır.

Aristo’da ise tepkilere neden olan hisler karmaşık olmakla birlikte onda da genel olarak isteksizlik hakimdir. Her ikisi için de demokrasi, çoğunluğun idaresi olarak kabul edilmekteydi. Halbuki çoğunluk ise fakir ve cahildi. Bu idare şekli, onlara pek aydınlatıcı gelmiyor ve toplumsal sınıfın üst basamağında yer alan bireyler için tehdit unsuru olarak gözüküyordu (Mayo, 1964:20). Ancak buna rağmen Antik Yunandan esmeye başlayan demokrasi rüzgarının karşısında durulamamış; bu demokrasi rüzgarı, çevresindekileri de etkileyerek önemli bir gelişme kaydetmiştir.

Ortaçağa gelindiğinde demokrasi akımı zayıflayarak yerini, toprak soylularının yönetimde söz sahibi olduğu feodal sisteme bırakmıştır. Feodal sistemin yıkılması ile birlikte ise güçlü merkezi krallıklara geçilmiş ve toprağa bağlılık yerine tarımsal yapı, zanaat ve ticaretin gelişmesiyle burjuvazi ve beraberinde işçi sınıfı doğmaya başlamıştır (Tunç, 2008:1116).

Batı dünyasında, demokrasi anlayışının etkisini yitirdiği ve feodal anlayışın egemen olduğu bir dönemde, Arap Yarımadası’nda İslamiyet’in doğuşuyla birlikte demokrasi ve insan haklarının gelişimi açısından önemli bir dönem yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemin mimarı, ise İslâm Peygamberi Hz. Muhammed olmuştur. O, kabileci ve sınıfçı bir yapıya sahip olan Arap toplumunda yaşanan kölelik, cinsiyet ayrımcılığı gibi insan hakları ile bağdaşmayan her türlü uygulamayı eleştirmiş; daima insan onurunu ve güzel ahlakı gözeterek yol gösterici olmaya çalışmıştır. Onun, İslâm peygamberi olmanın yanında İslâm Devletinin Başkanı sıfatıyla gerçekleştirmiş olduğu kanun ve uygulamalar, dünya hukuk tarihinde insan haklarının gelişimi anlamında oldukça dikkate değerdir. Nitekim O’nun Veda Hutbesinde söylediği; “*Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur*” sözleri de İslâm hukuku bağlamında kişi hak ve hukukunun en güzel örneklerinden birini oluşturmuştur (Doğan, 2021:11).

Düşünce, inanç ve vicdan hürriyetinin mevcut olmadığı Ortaçağ Avrupa’sında, demokrasi için bir dönüm noktası meydana gelmiştir. 1215 yılında İngiltere kralı ile baronlar arasında Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile ilk kez kralın yetkilerini sınırlayan sözleşme imzalanmıştır. İngiltere kralının Fransızlarla girişilen münasebetlerinden mağlup çıkmasıyla bu mağlubiyetin suçlusu olarak baronlar gösterilmiş ve bunun üzerine birleşen baronlar, istek ve arzularını belirten 63 maddeden oluşan bildirgeyi krala sunmuşlardır. Bildirge, Kral John tarafından onaylanmış ve

bununla birlikte kralın yetkileri sınırlandırılmıştır. 63 maddeden oluşan ve çağdaş hukuk devletinin de ilkelerine haline gelen bu ferman ile (Oğuzhan, 2019:14-15):

- Kralın yetkileri ve dokunulmazlığı son buldu.
- Hiç kimsenin yargılanmadan önce ceza alamayacağı prensibi getirildi.
- Halk temsilcileri meclisine geniş yetkiler tanındı.
- Kilise, kralın müdahalesi haricinde tutuldu.
- Temsilcilere danışmadan baştan savma vergilendirme yapılmaması kabul edildi.

Bu yönleriyle Magna Carta, dünyada anayasal düzen ve demokratikleşme aşamasının ilk basamaklarından biri olarak kabul edilebilir.

Modern demokrasi anlayışı, 18. Yüzyılın sonlarındaki, en önemlilerini Amerikan (1776) ve Fransız (1789) ihtilallerinin oluşturduğu siyasal olaylarda doğan “popüler siyaset”e değin geri gitmektedir. Amerikan Devrimi, Thomas Jefferson gibi düşünürler tarafından geliştirilen sosyal sözleşme ilkeleri üzerinde temellendirilmiştir. 1787 yılında yazılan ABD Anayasası oy hakkını sadece mülkiyet sahibi olanlarla sınırlandırmasına rağmen o yıllara kadar var olan demokratik sistemi kurmuştur. Fransız İhtilali, yönetimin “halk egemenliği”ne dayanmasını savunan daha radikal fikirler doğurmuştur. Halk egemenliği Rousseau’nun “genel idare” anlayışından doğmakta ve milli kolektif çıkarların bir türü anlamına gelmekteydi (Heywood, 1992:109).

20. yüzyıla gelindiğinde demokrasi, neredeyse evrensel bir şekilde iyi bir şey olarak kabul edilmiş ve zaman içerisinde, belli bir yönetim şeklini veya rejimini kabul etmeyi ima eden “Yaşasın!” sözcüğünden daha fazla bir anlam ifade eder olmuştur. Hemen hemen tüm yönetim biçimleri kendilerini demokratik olarak tanımlamış ve anlamlı bir biçimde tüm siyasi düşünürler demokrasinin erdemlerini vurgulamışlardır (Heywood, 1992:110). Ancak daha sonradan, demokrasiye karşı resmi ve genel yaklaşımların tersine çevrilmesi söz konusu oldu. Demokrasi neredeyse bütün radikallerin veya aşırıların yok saymaya istekli oldukları bir ilke olmakla, neredeyse tüm gericilerin inanılmasını talep ettikleri bir şey haline geldi. 1920’lerden itibaren, elit kuramcılardan kısmen de olsa etkilenmiş olan Mussolini, demokrasiye aşağılayıcı bir tavırla karşı çıktığını açıkladığında olduğu gibi, böyle bir tutum 1789’dan beri politikanın demokrasi yönelimine karşı çıkanları açığa çıkarmıştı (Arblaster, 1999:77). Nitekim 1922’de İtalya’da iktidara gelen Mussolini hükümeti ile yine yakın bir

dönemde Almanya’da iktidara gelen Hitler hükümetinin bu anti-demokratik anlayışın bayraktarlığını üstlendikleri de açık bir şekilde görülmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, coğrafyadaki ve demokratikleşmenin karakterindeki önemli bir değişim kendini göstermiştir. Latin Amerika’da askeri rejimlerin ortaya çıkmasına ve yıkılmasına karşın giderek göreceli demokratik, sivil bir yönetim anlayışına doğru ilerlemeler kaydedilmiştir. Keza Avrupa’da Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi yenilenmiş demokrasinin örneklerini teşkil eden bu ülkelerin birçoğunda ordu, sivil otoriteye giderek daha fazla bağımlı hale gelmiştir. Latin Amerika rejimleri, belirgin şekilde ön plana çıkmaya devam etse de artık hem Asya’da hem de Afrika’da demokratikleşme atakları görünmeye başlanmıştır. Avrupa ve Japon sömürgeciliğinin düşüşü de Amerika Kıtası’nda ve Avrupa’da eskiden beri var olduğu yerlerin dışında demokrasiye yeni imkanlar sağlamıştır (Tilly, 2011:80).

2.1.3. Türkmenistan Eğitim Sistemi ve Yapısı

2.1.3.1 Türkmenistan Eğitim Sistemi

Türkmenistan Sovyetlerin dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlığını elde etmiştir. Yetmiş yıllık Sovyet baskısından kurtulduktan sonra ülke genelinde siyasi yapısında tümüyle değişime uğraması ile ilk önce eğitim alanında köklü değişimler yaşanmıştır. Bu bağlamda 1993 yılında Türkmenistan’da normatif eylem planı çerçevesinde milli eğitim programı kabul edilmiştir. Bu kabul edilen program dahilinde bazı yasalar da çıkarılmıştır:

- “Türkmen Türkçesinde eğitim veren işletmelerde okul süresinin 10 yıldan 9 yıla indirilmesi;
- Latin alfabesindeki ders kitapları gibi sosyal konuların içeriğinin gözden geçirilmesi;
- Halen Türkmenistan’da hüküm süren yeni ideolojik perspektifleri içeren revize edilmiş bir tarih programı dahil olmak üzere sosyal bilimler için yeni kitapların hazırlanması;
- İngiliz dilinin bütün okullarda zorunlu olarak okutulması; eğitim alanlarının sayısının ve ihtisaslaşmış orta öğretim okullarının (kolejlerin) 41’den 19’a düşürülmesi; meslek yüksek okullarında veya enstitülerde

tarım, hukuk, ulaştırma ve inşaat alanlarında uzmanların eğitimi. (Göl, 2019)

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla milli kimliğini yeniden inşa sürecine giren Törkmenistan kendine has Törkmen hüviyetine bürünerek eğitim-öğretime değer arz etmeye başladığını görmekteyiz. Eğitime verilen bu değerlerin artması ile birlikte okum-yazma oranları da artmış, ölkede genelinde okuma yazma nispeti %98 civarında olduğu görölmektedir (Yılbat, 2001).

Yine 1993 yılında Törkmenistanın Bilimler Akademisi gibi ya da çoğu esnititöler kaldırılmış, Sosyal Bilgiler ve Beden Eğitimi konuları eğitim-öğretim programından çıkarılmıştır. Tüm Yüksek öğrenim kurumları ücretli yapılp, bu kurumlara girmek için askerliğini yamış olmak ve topluma faydalı işlerde çalışmış olmak hususu getirilmıştir. Ancak 2007 senesinde Cumhurbaşkanı Gurbangulu Berdimuhamedov'un hazırlatmış olduğu "tazeden doğuş" adında bir reform ile daha önceki yapılan tüm değişiklikler kaldırılmıştır. Yüksek Öğrenim süresi 2 yıldan 5 yıla çıkarılmıştır. Kaldırılan Beden Eğitimi ile Sosyal Bilimler dersi tekrar müfredata geri getirilmıştir. 2013-2014 eğitim-öğretim yılından başlayıp, 12 yıl olmak üzere orta öğretim sistemine geçilmıştir.

Tablo 1. Törkmenistan'ın Eğitim Programı Kademeleri

No	Eğitim Kademesi	Asgari giriş şartları	Sonuç belgesi	Giriş Yaşı	Eğitim Süresi	Zorunlu Eğitime Dahil mi?	Yaş
1	Kreşler	-	-	0	3	-	0-3
2	Anaokulları	-	-	3	3	-	3-6
3	İlköğretim	-	İlköğretim Diploması	6	4	+	6-10
4	Ortaöğretim	İlköğretim Diploması	Temel Ortaöğretim Diploması	10	6	+	10-16
5	Tam öğretim	Temel Ortaöğretim Diploması	Tam Ortaöğretim Diploması	16	2	-	16-18
6	Temel meslek Eğitimi	Ortaöğretim Diploması	Temel Mesleki Eğitim Diploması	16	1	-	16-17
7	Yüksek Öğretim	Tam Orta Öğretim Diploması	Yüksek Öğretim Diploması	18	5	-	18-23
8	Yüksek Mesleki	Tam Orta Öğretim	Yüksek Mesleki	17	2	-	17-19

	Öğretim	Diploması veya Temel Mesleki Orta Öğretim Diploması	Eğitim Diploması				
9	Lisans Üstü Öğretim (Aspirantura)	Yüksek Öğretim Diploması	Doktor adayı Diploması	24	3	-	24-27
10	Doktora	Doktor adayı Diploması	Doktora diploması	27	2	-	27-59

Tablo 2. Türkmenistan Ortaokullarında Okutulan Sosyal Bilgiler Dersi ile Eşdeğer Olan Dersler

5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	10. Sınıf
Yaşam İlkeleri	Yaşam İlkeleri	Yaşam İlkeleri	Yaşam İlkeleri	Toplumu Öğrenmek
Fiziki Coğrafya	Bölgeler ve Okyanuslar Fiziki Coğrafyası	Türkmenistan Fiziki Coğrafyası	Türkmenistan İktisadi ve Yaşam Coğrafyası	
Eski Dünya Tarihi	Ortaçağ Tarihi		Yeni Tarih	
		Türkmenistan Tarihi	Türkmenistan Tarihi	
				Türkmenistan Devlet ve Hukuk Esasları

2.1.4. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarının Betimsel Bakımdan İncelenmesi

Çalışmada, Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan'nın 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabının biçim ve içerik bakımından betimsel incelenmesi yapılmıştır.

2.1.4.1. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Betimsel Bakımdan İncelenmesi

Bu çalışmada, Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı genel olarak barındırdığı konular, bölümler, teknik ve tasarım gibi özellikleri, biçim ve içerikleri betimsel açıdan incelenmiştir.

2.1.4.1.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Biçim bakımından incelenmesi

Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı olarak okutulan “*Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu*” isimli ders kitabı toplam 37 hafta, haftada 3 saat, yıl boyunca 108 saat okutulmaktadır. Ders kitabı 252 sahife olup 20 - 28 cm ebadında olup beyaz bir kağıda tamamen renkli olarak çıkarılmıştır. Ders kitabının ön kapak alt kısmında ders kitabının adı ve kaçınıcı sınıfa ait olduğu bilgisine yer verilmiştir. Üst kısımda ise resimlere yer verildiğini görmekteyiz. En altta ise yayımcı kuruluşun amblemi bulunmaktadır. Ders kitabının arka kapak sol üst kısmında “Bu kitaba sığmayan daha neler var!” cümlesi yer almakta, hemen yanında ise ders kitabının içeriklerine daha kolay ulaşabilmek için “Eba” kare kodunun yer aldığını görmekteyiz. Sağ üstte “2023 Eğitim Vizyonu” amblemi yer almakta olup, orta kısımda ise “Eba” ambleminin ve internet sitesinin yer aldığı bilgisayar resmi bulunmaktadır. En altta ise “Bu Ders Kitabı Milli Eğitim Bakanlığınca Ücretsiz olarak verilmiştir. Para ile satılamaz” ibaresi bulunmaktadır.

Şekil 1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Kapak ve Arka Kapak Sayfası

Ders Kitabının iç kapaklarına bakıldığında; üst tarafta ders kitabının ismi, kademesi ve sınıfı, alt kısmında yayıncı kuruluşun amblemi, ders kitabın basıldığı yer ve adresi verilmiştir. Ders kitabının iç kapağının hemen arka sahifesinde, üstte “*Her hakkı saklıdır ve EKOYAY Eğitim Yayıncılık Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti’ne aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayınlanamaz*” cümlesi yer almaktadır. Alt tarafta ise ders kitabının dil ve görsel tasarım uzmanı ve basıldığı yer verilmiştir. Hemen altında ise ders kitabının ISBN numarası ve sertifika numarası yer almaktadır.

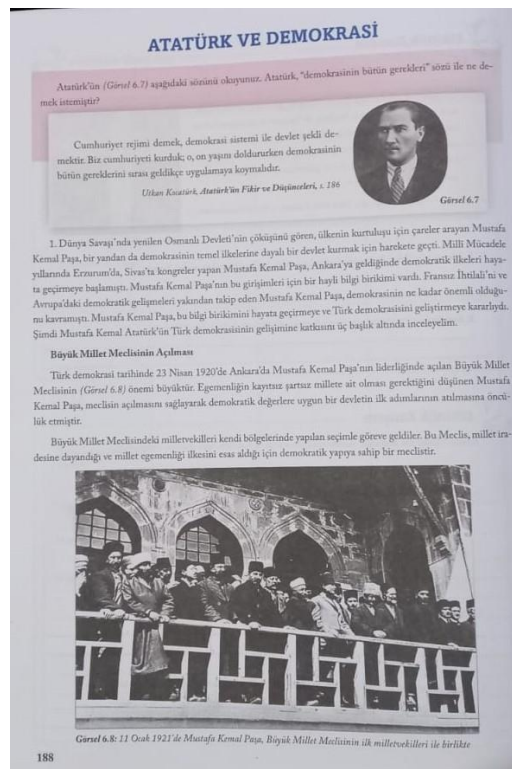

Tablo 3. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabını Yayına Hazırlayanlar

Ders kitabının iç kapağından sonra Türk Bayrağı ve hemen altında İstiklal Marşı ve onun akabinde Gençliğe Hitabe ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün görkemli resmine yer verilmiştir. Daha sonra ders kitabının içindekiler kısmına 6 ve 7. Sahifelerde yer verildiğini ve ders kitabının 7 üniteden oluştuğunu görüyoruz. Burada her bölümde öğrencilerin ilgisini bir noktaya çekmek ve her konuya olan özenlerini sağlamlaştırmak amacıyla (yeşil, sarı, mor) gibi değişik renklerin kullanıldığı görülmektedir. 8. Sahifeye baktığımızda “*Kitabımızı Tanıyalım*” başlığı altında “*Konuya hazırlık*”, “*Genel ağ önerileri*”, “*Metin içi sorular*”, “*Etkinlik zamanı*”, “*Anayasa maddeleri*”, “*İlginç bilgiler*”, “*Alıntılar*”, “*Genel ağ haberleri*”, “*Özlü sözler*”, “*Öz değerlendirme*” ile “*Ölçme ve değerlendirme*” gibi öğrencilerin ilgisini çekecek ve ders kitabını nasıl kullanacaklarına ilişkin detaylı açıklamalar verilmiştir.

Her bölümün sonunda “*Neler yaptım? Neler öğrendim?*” başlığı altında ilgili ünitenin işlenişi esnasında öğrencinin performans düzeylerini ölçmek amacıyla tabloya yer verilmekte ve ardından da öğrencilerden bazı soruların cevapları istenmektedir. Yan sayfaya bakıldığında “*Öğrendiklerimi değerlendiriyorum*” başlığı altında boşluk doldurmaya yer verilmektedir. Ders Kitabının son sayfelerinde kronoloji, sözlük, kaynakça, görsel kaynakça, Türkiye ve Türk Dünyası Haritasına yer verilmiştir.

Şekil 2. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Sayfa Örneği

2.1.4.1.2. Türkiye'nin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabının İçerik yönünden İncelenmesi

“Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu” isimli Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı yedi bölümden oluşmuştur. 252 sahifeden oluşan Ders Kitabının 21 sahifesi İletişim ve İnsan İlişkileri, 59 sahifesi Türk Tarihinde Yolculuk, 27 sahifesi Ülkemizde Nüfus, 21 sahifesi Zaman İçinde Bilim, 27 sahifesi Ekonomi ve Sosyal Hayat, 21 sahifesi Yaşayan Demokrasi, 21 sahifesi Ülkeler Arası Köprüler üniteleri ile kronoloji, cevap anahtarı, sözlük, kaynakça, görsel kaynakça, Türkiye ve Türk Dünyası haritalarına ayrılmıştır. Aşağıda yer alan tabloda üniteler kapsamlı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 4. Türkiye'nin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabındaki Üniteler ve Konuları

1. Ünite: Türk Tarihinde Yolculuk
Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu
Osmanlı Devleti'nin Fetih Siyaseti
Avrupa'daki Gelişmeler Ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri
Osmanlı Devleti'nde Islahat Hareketleri
Seyyahların Gözüyle Osmanlı
Neler yaptım? Neler Öğrendim?
Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum
3. Ünite: Ülkemizde Nüfus
Yeryüzünde Yaşam
Nüfusumuz
Nedenleriyle ve Sonuçlarıyla Göç
Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü
4. Ünite: Zaman İçinde Bilim
Geçmişten Günümüze Bilginin Serüveni
Türk-İslam Medeniyetinde Bilginler
Avrupa'daki Bilimsel Gelişmeler
Özgür Düşüncenin Bilimsel Gelişmelere Katkısı
Neler yaptım? Neler Öğrendim?
Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum
5. Ünite: Ekonomi ve Sosyal Hayat
Toprak Ana
Geçmişten Günümüze Üretim Araçları
Sosyal Hayatta Vakıfların Yeri
Meslek Edindiren Kurumlar
Yeni Meslekler
Dijital Dünya

Neler yaptım? Neler Öğrendim?
Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum
6. Ünite: Yaşayan Demokrasi
Demokrasinin Serüveni
Atatürk Ve Demokrasi
Anayasa'dan Gelen Güç
Daha Fazla Demokrasi
Neler yaptım? Neler Öğrendim?
Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum
7. Ünite: Ülkeler Arası Köprüler
Yurtta Barış, Dünyada Barış
Biz De Varız
Biz Konuksever Bir Milletiz
Dünyayı Biz Kurtaracağız
Neler yaptım? Neler Öğrendim?
Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum

2.1.4.2. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek)

Ders Kitabının Tanıtımı

Bu bölümde Türkmenistan'da okutulmakta olan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabı genel olarak yapı cihetinden incelenmiştir. Barındırdığı temalar, bölümler ve bölüm sonu soruları incelenip Ders Kitabının değerlendirilmesi yapılmıştır. Burada kullanılan tüm sayfalar, resimler ve örnekler tamamen kitabın içinden alınmıştır.

2.1.4.2.1. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek)

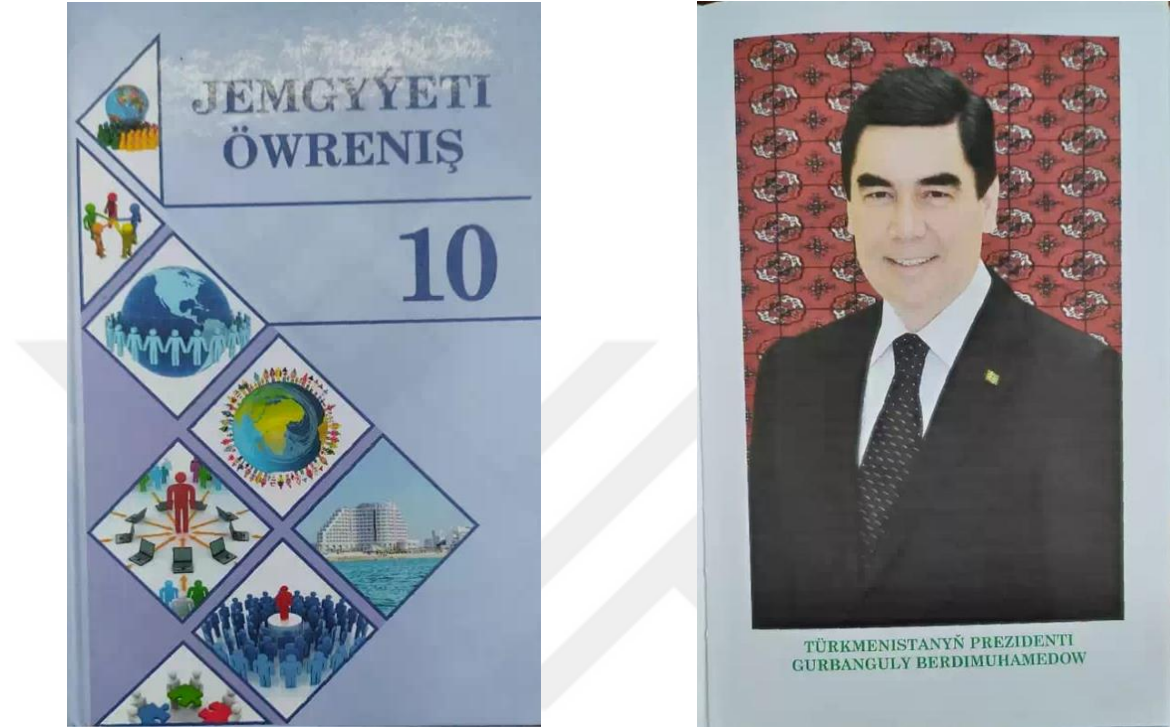
Ders Kitabının Biçim yönünden İncelenmesi

Türkmenistan'da okutulan 10. Sınıf ders kitabı şeklinde okutulmakta olan "Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek)" isimli bu kitap toplam olarak 36 hafta, haftada 1 saat, bir sene boyunca 43 saat okutulmaktadır. Bu Ders Kitabı toplamda 174 sahife olup 18-25 cm ebadında beyaz bir kağıda siyah renkli yazı şeklinde hazırlanmıştır.

Ders Kitabının koyu mor renkli kapak sahifesine baktığımızda üst kısımda Ders Kitabının ismi ve hangi sınıfa ait olduğu, belirtilmektedir. Ders kitabının ön kapağında

ayrıca çeşitli resimler ve Hazar Denizinin görkemli sahil fotoğrafi yer almaktadır, arka kapakta aynı şekilde koyu mor renktedir.

Şekil 3. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabının Kapakları

İç kapakta sayfanı tamamını kaplayacak şekilde Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbankulu Berdimuhamedov'un görkemli fotoğrafına yer verildiğini görmekteyiz. Hemen akabinde Ders Kitabının yazarlarının isimleri ile beraber: *“Umumy orta bilim beryan mekdeplerin X synpy üçin okuw kitaby (sosiologiya ylymlarynyn doktory, professor Ö.B.Muhammetberdiyewin umumy redaksiyasy bilen)-A.:Türkmen döwlet neşriyat gullugy, 2018.”* cümleleri bulunmaktadır.

Bu sayfanın orta kısmında Ders kitabının kısa özeti yapılmaktadır: *“Okuw kitaby iki bapdan ybarat bolup, onun birinji babynda jemgyyetin sosial gurşawyna degişli meseleler hakynda, ikinji babynda bolsa jemgyyetin ykdysady gurşawynyn esasy meseleleri barada Türkmenistanyň hazirki zaman jemgyyetçilik durmuşyna degişli maglumatlara esaslanyp gürrüň edilyar.*

Kitapda yurdun hazirki zaman taryhyna degişli mysallarda Türkmenistanyň jemgyyetçilik durmuşynyn dürli gurşawlarynda Türkmenistanyň Prezidenti hormatly

Gurbanguly Berdimuhamedowyn parasatly yolbaşçylygy astynda gazanylan üstünlikleri ve yetilen sepgitleri aýdyn görkezýan maglumatlar öz beýanyňy tapdy.

Kitapdaky gürrüň edilyan meseleleriň okuwçylar tarapyndan özleşdirilmegini yenilleşdirmek maksady bilen paragrafaryň ahyrynda şol meselelere degişli sowallaryň we ýumuşlaryň sanawy ýerleşdirildi hem de okuw kitabyňyň yzynda onda ulanylan esasy adalgalaryň düşündirişli sözlüğü girizildi.

Okuw kitabyňyň girişini, birinji we ikinji baplaryňy hem de düşündirişli sözlüğü Ö.B.Muhammetberdiyew, birinji babyn 2-nji we 6-njy paragraflaryny S.B. Süleymanow (Ö.B.Muhammetberdiyewin gatnaşmagynda) yazdy” açýklamalaryna ýer berilmiştir.

(“Ders kitabı iki bölümden oluşmakta olup, birinci bölümü toplumun sosyal çevresi konularını, ikinci bölümü ise modern sosyal çevre ile ilgili bilgilerle ilgili olarak toplumun ekonomik çevresinin ana konularını ele almaktadır. Türkmenistan'ın hayatı.

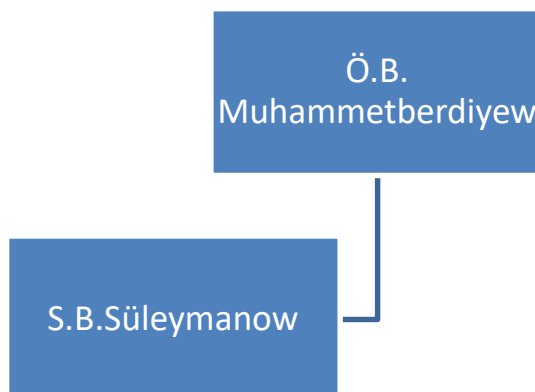
Kitapta, ülkenin modern tarihinin örnekleri, Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov'un akıllı liderliğindeki Türkmenistan'ın kamusal yaşamının çeşitli alanlarındaki başarılarını ve başarılarını açıkça yansıtmaktadır.

Paragrafın sonunda, kitapta öğrencilerle ilgili soru ve ödevlerin bir listesi yer almaktadır ve öğrencilerin konuya hakimiyetini kolaylaştırmak için paragrafın sonunda ders kitabında kullanılan ana terimlerin bir sözlüğü yer almaktadır. kitapta tartışılan konular.

Ders Kitabına Giriş Sözlüğü, Bölüm 1 ve 2 ve Açıklayıcı Sözlük, Sh.B. Süleymanov (Ş.B.Muhammetberdiyev'in katılımıyla) yazdı.)

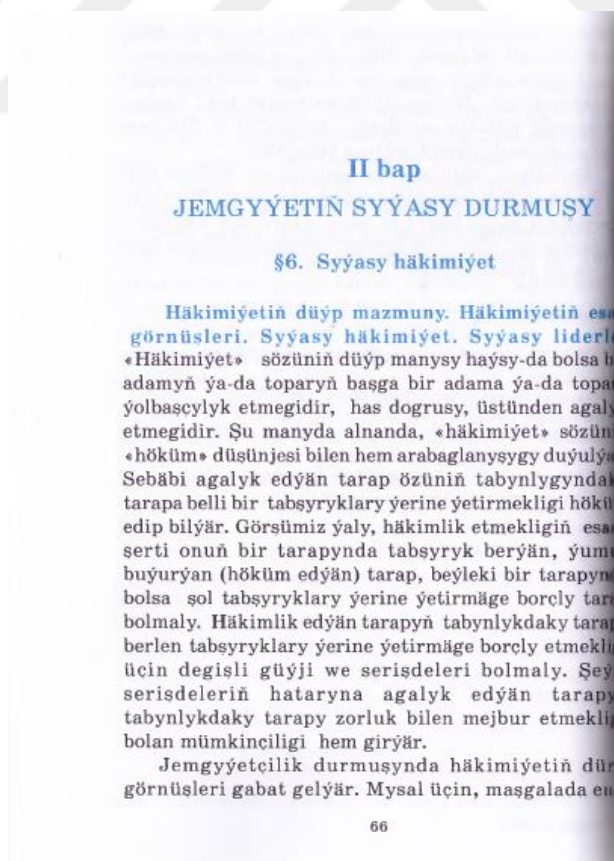
Alt kısımda Ders Kitabının yazarları ve Ders Kitabının numarası verilmiştir.

Tablo 5. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu Öğrenmek) Ders Kitabını Hazırlayanlar

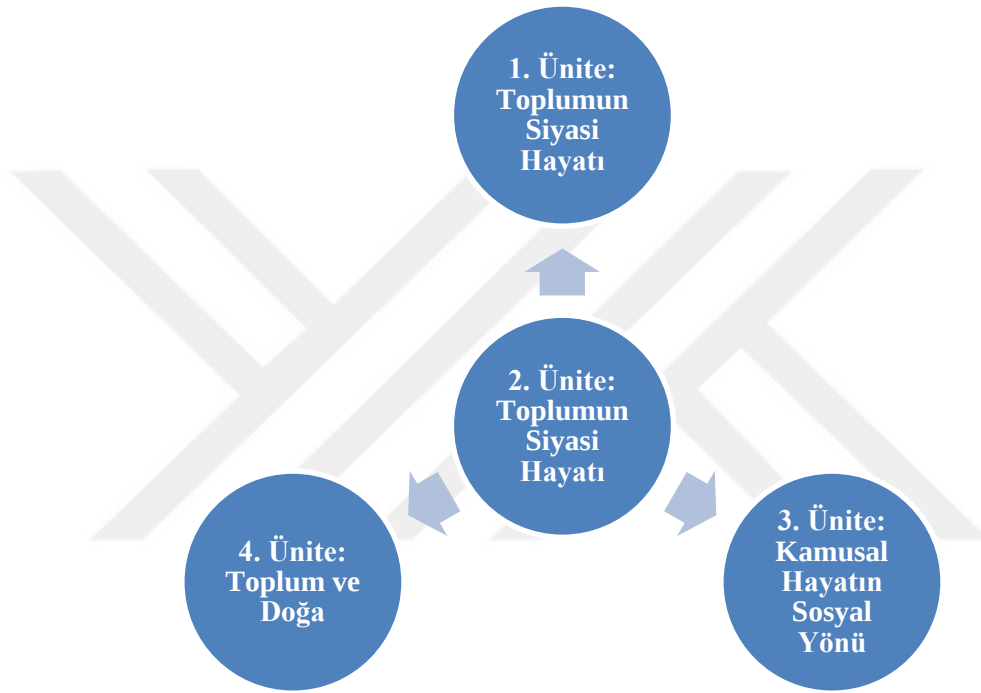
İç kapaktan hemen sonra Giriş'e yer verilmiştir. Kitabın içindekiler kısmı en arkada 182-183. Sayfalarda yer verilmiştir, Ders Kitabı 4 ana üniteden oluşmuştur. Her bir ünite beyaz arka fon üzerine siyah yazılar ile yerleştirilmiştir.

Şekil 4. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabından Sayfa Örneği

2.1.4.2.2. Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu Öğrenmek) Ders Kitabı İçerik Yönünden İncelenmesi

Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı, dört üniteden oluşmaktadır. Ders kitabının bütününde, toplumun siyasi, iktisadi ve hukuki hayatı ile ilgili konular yer almaktadır.

Ders kitabının 42 sahifesi Toplumun İktisadi Hayatı, 47 sahifesi Toplumun Siyasi Hayatı, 31 sahifesi Kamusal Hayatın Sosyal Yönü ve 14 sahifeyi kapsayan Toplum ve Doğa ünitelerinden (bab) oluşmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda üniteler kapsamlı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 6. Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabındaki Üniteler ve Konuları

1. Ünite: Toplumun İktisadi Hayatı
Ekonomi ve Ekonomik aktivite
Modern Toplumda Ekonominin rolü
Modern Toplumda Piyasa İlişkileri
İnsan Ekonomik ilişkileri arasında
2. Ünite: Toplumun Siyasi Hayatı
Siyasi Yetki
Siyasi Sistemin Toplum hayatındaki yeri
Hukuk ve onun toplumdaki yeri
Sivil Toplum ve Hukukun üstünlüğü
Hukuk Kültürü
Devletin Dış Politikası
3. Ünite: Kamusal Hayatın Sosyal Yönü
Toplumun Sosyal Yapısı
Milletler ve Milletlerarası ilişkiler
Toplumun Demografik Sorunları
Aile ve Toplum
Gençler ve Modern toplumdaki yerleri
4. Ünite: Toplum ve Doğa

2.2. İlgili Araştırmalar

Doğan (2021), Demokrasi konulu haberlerin yerel basında yansımaları (1946-1960 Malatya örneği) adlı çalışmasında; 1946-1960 yılları arasındaki demokrasi konulu haberlerin Malatya yerel basınına yansımaları araştırmıştır. Bu kapsamda Milli Kütüphane'nin Süreli Yayınlar Arşivi'ndeki 1946- 1960 Malatya yerel basınında yer alan 2 gazete (Fırat ve (Yeni) Malatya Postası) çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Bu gazeteler içerisinde 7000'ne yakın gazete kullanılmış ve demokrasi ile ilişkili toplam 891 habere ulaşılmıştır. Ulaşılan bu haberler, 8 kategoride tasnif edilerek kodlamalar yapılmıştır.

Hudayarova (2019)'nın “Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkmenistan Devleti Bilim Bakanlığı ortaöğretim Matematik Dersi Öğretim Programlarının konu karşılaştırılması” adlı çalışmasında ise iki ülkenin eğitim sisteminin değişken gösteren yanları, gelişme düzeyleri ve amaçları incelenmiştir. Bu araştırmada Türkiye ve Türkmenistan ortaöğretim lise 9, 10, 11 ve 12. sınıf matematik derslerinin kitapları incelenmiş olup, konu dağılımı, işleniş formatı ve konunun anlatımında eksik veya fazla yönleri ortaya konulmuştur.

Kuzucu (2018) araştırmasında, ilkökul 4. sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarını temel insani değerler açısından incelemiştir. Araştırmada her iki kitabın ünite ve konuları incelenerek içerisinde yer alan değerler tespit edilmiş ve her iki kitapta yer alan değerler programlar da göz önüne alınarak karşılaştırılmıştır. Araştırmada İHYD ders kitapları ve sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler arasında benzerlikler olduğu görülmüştür. Ayrıca her iki ders kitabında yer alan değerlerin programla tutarlılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Mehonikj (2018), “Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Eskiçağ Tarihi Konularının, Makedonya'daki 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı İle Karşılaştırılması” adlı çalışmasında; araştırmaya dahil edilen ders kitaplarının metin çeşitleri, teknik-tasarımı, içerik ve anlatımı bakımından karşılaştırılarak benzerlik farklılık arz eden yönlerini ortaya koymuştur. Diğer amaç ise; karşılaştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulardan hareketle Türkiye'de okutulan ders kitaplarına yer alan Eskiçağ tarihine ve ders kitaplarına yönelik öneriler sunmak olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırmada ele alınan ders kitaplarında Eskiçağ konuları bakımından içerik, metin çeşitleri, teknik ve tasarım ile etkinlik ve ölçme değerlendirme hususlarında bazı konularda benzerlikler

olduğu görülmüş; ağırlıklı olarak farklılıklara rastlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Türkiye'nin ders kitabında özellikle Eskiçağ Tarihi alanının etkisinin kaybolmaya başladığı, kullanılan görsel kanıtlar ve etkinlikler bakımından yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Oran (2018), “Ortaokul sosyal bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programlarının Azerbaycan ve Türkmenistan'daki eşdeğer derslerin öğretim programlarıyla karşılaştırılması” adlı çalışmasında, Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Dersi ile Azerbaycan ve Türkmenistan'daki Sosyal Bilgiler Derslerinin eğitim öğretim programları yönüyle karşılaştırılarak benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Özdemir (2017), “2016- 2017 eğitim öğretim yılında 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarına yer verilme düzeyinin incelenmesi” adlı çalışmasında, insan hakları ve demokrasi kavramının dünya ve Türkiye'deki gelişmeleri değerlendirerek bu iki kavramların 4.5.6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında yer verilmesi düzeyini incelemiştir.

Bilici (2012) “İlköğretim II. kademe demokrasi eğitimi konuları üzerine Türk ve Alman eğitim sistemlerinde öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması: Osnabrück-Muş örneği” adlı çalışmasında, Almanya ve Türkiye'deki Demokrasi Eğitimi dersleri vermekte olan Ortaokul öğretmenlerinin II. Kademe İlköğretim Demokrasi Eğitim temaları üzerine öğretmen düşüncelerinin karşılaştırılmasını yapmıştır. Çalışma evreni olarak Almanya'nın Osnabrück kenti ve Türkiye'nin Muş Kenti belirlenmiştir. Çalışma sonunda öğretmenlerin Demokrasi algılarında ve demokrasi eğitimi ile ilgili uygulamalarında değişiklikler olduğu görülmüştür. Ayrıca Almanya'nın okullarda demokrasi eğitimi için gerekli ve yeterli derecede imkan ve alanı sağladığı, bu durumun Türkiye'de yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Koçoğlu (2008) çalışmasında, Türkiye'de II. Meşrutiyetten günümüze Sosyal bilgiler programlarında uygulanan insan hakları ve demokrasi kavramlarının yerini ve önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada ilgili program II. Meşrutiyetten günümüze uzanan tarihi seyir içerisinde incelenmiş ve çalışmaya dayanak oluşturacak ilgili veriler tarama modeli yoluyla elde edilmiştir. Araştırmada özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sosyal bilgiler kapsamında yer alan tarih ve vatandaşlık programlarında II. Meşrutiyet'ten bugüne kadar tüm ilköğretim programlarında insan hakları ve demokrasi

kavramlarına gerektiğince yer verilmiştir. Sosyal bilgiler alanı içerisinde yer alan ve “iyi vatandaş” yetiştirme hedefine ilişkin eğitimi amaçlayan Vatandaşlık Bilgisi dersi farklı adlar altında ilkokul ve ilköğretim programlarında yer almasına karşın insan hakları ve demokrasi kavramlarına bir ölçüye kadar yer verilmiştir.

Keleşoğlu (2008), “Demokrat yurttaş niteliklerinin kazandırılması açısından 7.-8. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6.-7. sınıf sosyal bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması” adlı çalışmasında, her iki öğretim programının nitelikli yurttaş kazandırma açısından karşılaştırması yapılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarında; 2005 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının, 7 ve 8. Sınıfta işlenmekte olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi programına nazaran, öğrenci gruplarının nitelikli ve demokrat yurttaş yetiştirme çabalarına uygun olarak davranış sergilemeleri açısından daha etkili olduğu sonucu tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan “Yaşayan Demokrasi” ünitesi ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek (Jemgyyeti Öwreniş) Ders Kitabındaki “Toplumun Siyasi Hayatı” ünitesi esas alınmıştır. İlgili ünitelerde İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarının işlenişi, kavramlara ilişkin teknik-tasarım, etkinlik, ölçme ve değerlendirme ile görsellerin etki düzeyi karşılıklı olarak incelenip değerlendirilecektir.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, görüşme, gözlem, ve doküman analizi türünden nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların gerçekçi bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.37).

Araştırmada, durum çalışması (nitel vaka) modeli kullanılmıştır. Durum çalışması, belirlenen bir sistemin ince ayrıntısına kadar betimlenmesi ve incelenmesi durumudur (Meriam, 2018, s.40). Daha kapsamlı bir ifadeyle durum çalışması, gerçek yaşam, güncel bir sınırlı sistem ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler hakkında gözlem, mülakat, görsel-işitsel materyal, rapor ve dokümanlar vasıtasıyla derin ve detaylı bir şekilde bilgi toplanan, bir durum betimlemesi ya da durum temalarının ortaya konulduğu nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2013, s.99).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada, iki ülkenin ders kitapları kullanılmıştır. Türkiye'deki 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Söz konusu ders kitapları seçilirken Türkiye'deki 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı'nın içerik bakımından benzer konulardan oluşması çalışma grubunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla araştırmanın çalışma grubu belirlenirken benzeşik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Benzeşik örnekleme yöntemi, evrenden araştırmanın problemiyle ilgili olarak benzeşik bir alt grubun veya durumun seçilmesi olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd., 2021:94).

Ders kitaplarında İnsan Hakları ve demokrasi kavramlarının işlendiği Yaşayan Demokrasi (7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı) ile Toplumun Siyasi Hayatı (10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı) üniteler esas alınarak ölçüt örnekleme yöntemi

kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede, gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmaktadır. Bu tür araştırmalarda, örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler yani nesneler veya olaylar örnekleme alınmaktadır (Büyüköztürk vd., 2021:94-95).

Tablo 7. Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitabının bilgileri

Ülke	Yazarlar	Ders Kitabının Adı	Yayın Yeri	Yayın Tarihi	Yayınevi
Türkiye	Hikmet AZER	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu	Ankara	2021	EKOYAY Eğitim Yayıncılık Matbaacılık San.ve Tic.Ltd.Şti.
Türkmenistan	Ö.B. Muhammetberdiyev S.B.Süleymanov	Toplumu Öğrenmek	Aşkabat	2018	Türkmen Devlet Yayıncılık Hizmeti

3.3. Verilerin Toplanması

Türkiye ve Türkmenistan ders kitaplarındaki insan hakları ve demokrasi kavramlarının incelenmesini amaç edinen bu çalışmada verilerin elde edilmesinde; Türkiye’deki 7.Sınıf Sosyal Bilgiler ile Türkmenistan’daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek ders kitapları kullanılmıştır. Türkiye için 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı olarak Hikmet AZER’ce hazırlanan ve EKOYAY Eğitim Yayıncılık tarafından 2021’de yayımlanan kitap, veri kaynaklarından biri olarak esas alınmıştır. Mukayese için diğer bir veri kaynağı olarak da Türkmenistan’da okutulan 2018’de yayımlanan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı belirlenmiştir. Verilerin toplanmasında, Türkiye için 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında 180-203. sayfalar arasında yer alan “Yaşayan Demokrasi” ünitesi; Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında ise 66-112. sayfalar arasında yer alan “Toplumun Siyasi Hayatı” ünitesi baz alınmıştır. Türkmenistan ders kitabından toplanan veriler, analiz edilmeden önce Türkmen Türkçesinden, Türkiye Türkçesine uyarlanmasına da özen gösterilmiştir.

Araştırmada, verilerin toplanması sürecinde doküman analizi tekniği uygulanmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi ihtiva eden yazılı belgelerin çözümlemesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021:189).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler, öncelikle araştırmanın alt amaçlarına uygun bir şekilde tasnif edilmiştir. Bu kapsamda ilgili ünitelerdeki insan hakları ve demokrasi içerikli veriler ilk grupta; teknik ve tasarımlar, kullanılan görseller, tablo ve grafiklerden elde edilen veriler ikinci grupta; etkinliklerle ölçme ve değerlendirmeye yönelik veriler ise üçüncü grupta incelenerek araştırmaya dahil edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği uygulanmıştır. Betimsel analiz (tümdengelimci analiz)de elde edilen veriler daha önceden amaç veya alt amaçlarda belirtilen sorulardan yola çıkılarak belirlenmiş temalara göre özetlenip yorumlanmasıdır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler önce sistematik ve açık biçimde düzenlenir, daha sonra da açıklanır ve yorumlanır. Neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021:244).

4. BULGULAR

Bu bölümde Türkiye'nin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabında yer alan İnsan Hakları ve Demokrasi kavramları bağlamında iki ülkenin Ders Kitaplarında yer alan içerik, tekst türleri, teknik ve tasarım, etkinlik ve ölçme değerlendirme yönünden değerlendirmeler yapılmış; benzerlik ve farklılıklara yer verilmiştir.

Belirlenen konular çerçevesinde planlanan bu çalışmada, araştırmanın alt amaçları bağlamında değerlendirilip çıkan sonuçların detayları verilmiştir.

Tablo 8. Ders Kitaplarında Konuya İlişkin Kavramlar

Kategoriler	Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş Ders Kitabı
Demokrasi	Demokrasi, Kurultay, Anayasa	Demokrasi, Egemenlik, Siyasi Liderler
İnsan Hakları	Seçme ve seçilme hakkı	Seçim sistemi, Siyasi Partiler
Özgürlük	Yasama, Yürütme ve Yargı	Siyasi Rejimler ve Türleri
Adalet	-	Hukuk ve Toplumdaki Yeri
Barış	Devletin Eli	-
Hoşgörü	-	-

4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Birinci alt amaç olarak seçilen “*Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinler içerik bakımından nasıl yer almıştır?*” sorusuna ait bulgular şunlardır:

4.1.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri

Araştırmada İnsan Hakları ve Demokrasi kavramının, Sosyal Bilgiler Ders kitabındaki ünitelerde nasıl yer aldığı ve hangi sıklıklarla kullanıldıkları incelenmiştir. İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarına ait temalar öncelik olarak tablo şeklinde verilmiştir. Ardından da adı geçen ders kitaplarında yer alan İnsan Hakları ve

Demokrasi temaları bakımından benzerlik ya da farklılıklarla ilgili örneklerin yer aldığı metinler verilmiştir.

Türkiye’de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu ünite “*Yaşayan Demokrasi*” başlığını taşımaktadır. Ünite, öğrencilere yönelik “Demokrasi denildiğinde aklınıza gelen kavramlar nelerdir?” sorusuyla başlamış, demokrasinin ve demokratik değerlerin gelişiminin tarih boyunca büyük zorluklarla karşılaştığına vurgu yapılmıştır. Demokratik kazanımlarla ilgili verilen mücadelenin örneklediği üniteye ilk örnek olarak Amerika’da demokrasiye gölge düşüren ırkçılığın ortadan kaldırılması amacıyla düzenlenen mitinglere yer verilmiş, Martin Luther King öne çıkartılmıştır.

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ

Demokrasi denildiğinde aklınıza gelen kavramlar nelerdir?

İnsanlar geçmişten günümüze bir arada yaşama konusunda önemli tecrübeler edinmişlerdir. Savaşlar barışın değerini göstermiştir. İnsanlar, huzur ve güvenliğe giderek daha fazla önem vermişlerdir. Bunun için barış, huzur ve güven içinde yaşamının teminatı olan demokratik değerleri ve uygulamaları geliştirmişlerdir. Demokrasi sayesinde duygu ve düşüncelerini özgürce açıklayabilmiş, yasalar çıkarmış, çeşitli sağlayabilmiş, temel hak ve özgürlüklerini rahatça kullanabilmiş, yönetimde söz sahibi olmuş, azınlığın haklarını korumak suretiyle çoğunluğun görüşlerini kabul etmişlerdir.

Demokrasinin ve demokratik değerlerin gelişmesi tarih boyunca büyük zorluklar sonucu gerçekleşmiştir. Bu kazanımları elde etmek için büyük mücadeleler verilmiştir. Örneğin, 1950’lerde Amerika’da barış ve kardeşliğe gölge düşüren ırkçılığı ortadan kaldırmak için mitingler yapılmıştır. Bu mitinglerden birinde Martin Luther King (Martin Luther King), 1963 yılında aşağıda bir bölümüne yer verilen ünlü konuşmasını yapmıştır.

Bir hayalim var: Gün gelecek eski kölelerin evlatlarıyla eski köle sahiplerinin evlatları Georgia’nın (Corcia) kızıl tepelerinde kardeşlik sofrasına birlikte oturacaklar.

Bir hayalim var: Gün gelecek dört küçük çocuğum, derilerinin rengine göre değil, karakterlerine göre değerlendirildikleri bir ülkede yaşayacaklar.

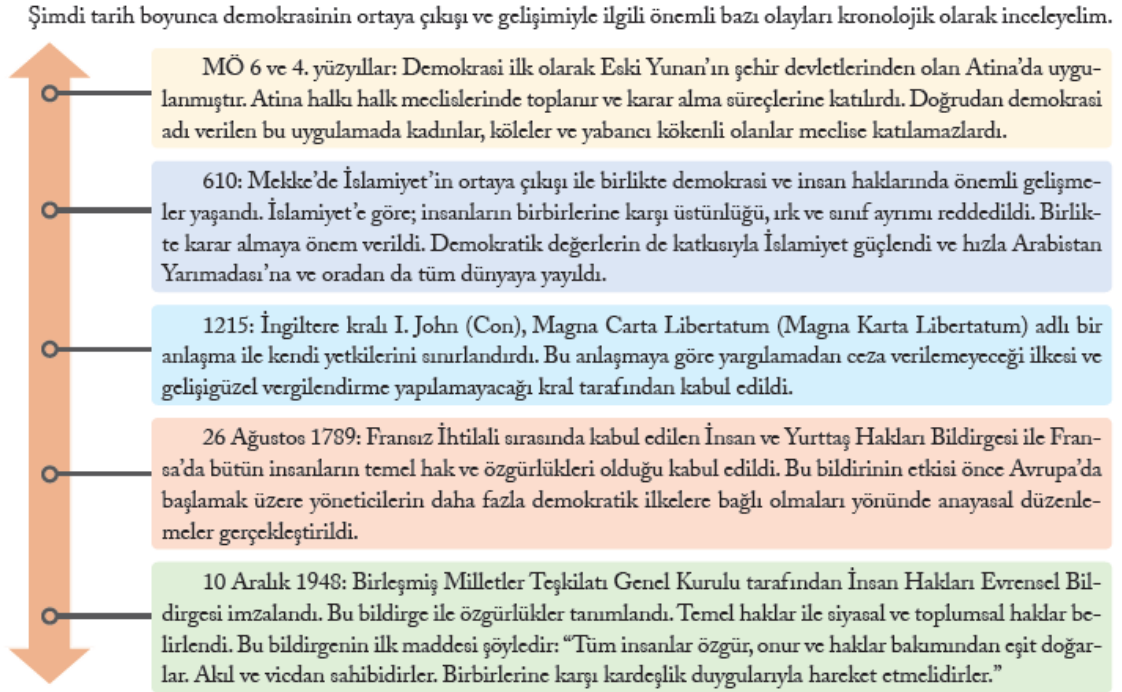
Bir hayalim var: Gün gelecek Alabama eyaleti, valisinin ağzından hep müdahale etme ve izin vermeme yönünde sözler döken o eyalet, siyah çocuklarla beyaz çocukların el ele tutuşup kardeşçe birlikte yürüdüğü bir yere dönüşecek...

Genel ağ haberi, 29 Eylül 1963 (Düzenlenmiştir.)

Şekil 5. Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:182)

Demokrasinin serüveni içinde Eski Yunan'dan Magna Carta'ya, İslamiyet'in doğuşundan Fransız İhtilaline ve son olarak da 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin imzalanmasına kadar temel değerlere yer verilmiştir.

Şekil 6. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:182)

Türk tarihindeki uygulamalar için de ilk olarak İslamiyet öncesi Türk devletlerinden örnek verilmiştir. İlk Türk devletlerinde insanlar arasında eşitlik olup soylular sınıfı yoktur. Töre adı verilen kanuna herkesin uyma zorunluluğu vurgulanmıştır. Ülke, hükümdarın ve ailesinin ortak malı sayılırken hükümdarların yönetme ve egemenlik hakkını Tanrı'dan aldıklarına işaret edilmiş ve ilk Türk devletlerinde hükümdarın karar alma sürecinin ise demokratik bir uygulama ile gerçekleştirildiğinin atı çizilmiştir.

İlk uygulaması Eski Yunan'da Atina şehir devletinde görülen demokrasinin bazı ilkeleri ilk Türk devletlerinde de uygulanmaktaydı. İlk Türk devletlerinde insanlar arasında eşitlik olup soylular sınıfı yoktu. Töre adı verilen kanuna herkes uymak zorundaydı. Halk töreye uymak şartıyla özgürdü ve Türkler arasında kölelik yoktu. Hükümdarlara "kağan", "han" veya "hakan" unvanı verilir. Ülke hükümdarın ve ailesinin ortak malı sayılırdı. Hükümdarlar yönetme ve egemenlik hakkını Tanrı'dan aldıklarına inanırlardı. Bu duruma "kut alma" denirdi. Hükümdarın ailesindeki erkek çocuklar da bu hakka sahipti. Buna rağmen ilk Türk devletlerinde hükümdarın karar alma süreci demokratik bir uygulama ile olurdu. Yandaki metinde bu uygulamaya yer verilmiştir.

İlk Türk devletlerinde kurultay

? İlk Türk devletlerinde kurultaylara hükümdarın eşi de katılırdı. Bu durumu demokrasi ve kadın hakları açısından değerlendiriniz.

Egemenlik hakkı öncelikli olarak kağanda toplanırdı. Kurultay, önemli işlerin görüldüğü meclisti. Kağan, uygulamalarını bir çeşit danışma meclisi olan kurultay kararlarına göre yapardı. Kağan seçiminde, savaş ve barış kararlarının alınmasında kurultayın görüşüne başvurulurdu.

*İsmail Doğan, Modern Toplumda Vatan-
daşlık Demokrasi ve İnsan Hakları, s. 162*

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte her alanda İslamiyet'in etkisi görülür oldu. Aşağıdaki metin devlet yönetiminde İslamiyet'in etkisine bir örnektir.

Allah her asır ve zamanda halkın içinden birini seçerek onu padişahlık sanatlarıyla övülmüş ve süslenmiş kular. Dünyanın işlerinden ve kulların huzurundan onu sorumlu kular, fesat, karışıklık ve fitneyi onun eliyle ortadan kaldırır.

Nizamülmülk, Siyasetname, s. 25

Şekil 7. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:184)

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ise Tanzimat Fermanı, Kanun-i Esasi ve meşrutiyetin ilanı, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ve 29 Ekim 1923'te de cumhuriyetin ilan edildiğine yer verilmiştir.

Türk demokrasisinin serüveni Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hızlandı. Yanda hakkında bilgi verilen kişiler ve pek çok aydın demokrasisinin gelişimine katkı verdiler. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile demokrasi ve insan hakları konusunda önemli bir adım atıldı. Tanzimat Fermanı ile padişah yetkilerini ilk kez kendi isteği ile sınırlandırdı. Herkesin kanun önünde eşit olduğu belirtildi. Bu ferman ile Türk demokrasi geleneğinde anayasal düzenin gerçekleşmesi yolunda ilk ciddi adım atıldı.

Herkesin kanun önünde eşit olması neden önemlidir? Tartışınız.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra birçok demokratik gelişme oldu. Bu gelişmelerden bazıları 1856'da Islahat Fermanı'nın ilanı, 1876'da Kanun-i Esasi adı verilen ilk Türk anayasasının kabulü ile meşrutiyetin ilanı, Meclis-i Mebusan adlı meclisin açılması oldu. Islahat Fermanı ile tüm vatandaşların eşitliği sağlandı. Meşrutiyetin ilanı ve Meclis-i Mebusan'ın açılmasıyla halk seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetime katıldı. Yasalar Meclis tarafından yapılmaya başlandı.

İbrahim Şinasi (1826-1871)

İbrahim Şinasi tarafından 1862'de kurulan Tasvir-i Efkâr gazetesi, farklı düşüncenin öncülüğü arasında yer alır. Şinasi öncülüğünde aydınlar, kanun, adalet ve akıl kavramlarını öne çıkardılar.

Ali Suavi (1839-1878)

Ali Suavi; demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi kavramların ülkede konuşulmasını sağlayan ilk aydınlardandır. Suavi'ye göre demokrasiyi, eşitliği ilk gerçekleştiren kültürlerde aramak gerekir. Ali Suavi, İslamiyet'in ilk yıllarında hükümet şeklinin demokrasi olduğunu yani sultanın, kralın yok olduğunu, eşitliğin var olduğunu söyler.

İsmail Doğan, Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları, s. 183-188 (Düzenlenmiştir.)

Şekil 8. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:185)

Osmanlı Devletinde geçerli olan idare şeklinden cumhuriyete geçişi sağlayan aydınlara da yer verilen ünitelerde egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu vurgulanmıştır.

ATATÜRK VE DEMOKRASİ

Atatürk'ün aşağıdaki sözünü okuyunuz. Atatürk, "demokrasinin bütün gerekleri" sözü ile ne demek istemiştir?

Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz cumhuriyeti kurduk; o, on yaşını doldururken demokrasinin bütün gereklerini sırası geldikçe uygulamaya koymalıdır.

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 186

6.7

1. Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı Devleti'nin çöküşünü gören, ülkenin kurtuluşu için çareler arayan Mustafa Kemal Paşa, bir yandan da demokrasinin temel ilkelerine dayalı bir devlet kurmak için harekete geçti. Milli Mücadele yıllarında Erzurum'da, Sivas'ta kongreler yapan Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya geldiğinde demokratik ilkeleri hayata geçirmeye başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın bu girişimleri için bir hayli bilgi birikimi vardı. Fransız İhtilali'ni ve Avrupa'daki demokratik gelişmeleri yakından takip eden Mustafa Kemal Paşa, demokrasinin ne kadar önemli olduğunu kavramıştı. Mustafa Kemal Paşa, bu bilgi birikimini hayata geçirmeye ve Türk demokrasisini geliştirmeye kararlıydı. Şimdi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkısını üç başlık altında inceleyelim.

Büyük Millet Meclisinin Açılması

Türk demokrasi tarihinde 23 Nisan 1920'de Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde açılan Büyük Millet Meclisinin önemi büyüktür. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması gerektiğini düşünen Mustafa Kemal Paşa, meclisin açılmasını sağlayarak demokratik değerlere uygun bir devletin ilk adımlarının atılmasına öncülük etmiştir.

Büyük Millet Meclisindeki milletvekilleri kendi bölgelerinde yapılan seçimle göreve geldiler. Bu Meclis, millet iradesine dayandığı ve millet egemenliği ilkesini esas aldığı için demokratik yapıya sahip bir meclisti.

? Türk tarihinde yönetim alanındaki uygulamalar demokrasinin hangi ilkeleriyle ilişkilidir? Açıklayınız?

Türk demokrasi tarihinde 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılması önemli bir yer tutar. Büyük Millet Meclisinin açılması ile demokrasinin tanımında yer alan halkın kendi kendisini yönetme ilkesi gerçekleşti. 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilerek demokratik ilkelere dayalı yeni Türk devletinin yönetim biçimi belirlendi.

Günümüzde demokrasinin ilkelerinin tamamının uygulandığı bir ülkede yaşamaktayız. Bu ilkelerin önemini kavrayarak demokrasiye ve milli irademize 15 Temmuz 2016'daki hain darbe girişiminde sahip çıktığımız gibi sahip çıkmalıyız.

? Türkiye Büyük Millet Meclisinde "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözü ile verilmek istenen mesaj nedir? Açıklayınız.

TBMM Genel Kurulu

Şekil 9. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:185-186)

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti hem kurulduğundan beri kendi vatandaşına karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu görev ve sorumluluklarını koyduğu yasalar ile yerine getirmektedir. Bu yasaların da ana temelini Anayasa oluşturmaktadır.

ANAYASA'DAN GELEN GÜÇ

Haberi okuyunuz. Haberde "şefkat eli" ifadesi ile kastedilen kurum ve kuruluşların isimlerini altındaki boşluğa yazınız.

Yaşlı, Engelli ve Çocuklara Devletin Şefkat Eli Uzandı

Bakuma muhtaç ve kimsesiz yaşlılar, dezavantajlı çocuklar ile engelliler için bugüne kadar birçok önemli destek hayata geçirildi.

Genel ağ haberi, 14 Mayıs 2018 (Düzenlenmiştir.)

Devletler vatandaşların barışını, huzurunu, güvenliğini, refahını ve mutluluğunu sağlamak için çalışır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de kurulduğu günden bugüne vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedir. Devletimiz görev ve sorumluluklarını yasalarla yerine getirir. Bu yasaların temelini anayasa oluşturur. Anayasa, bir devletin dayandığı esasları gösteren temel kanundur. Bu temel kanun bütün kanunların üstündedir. Bu nedenle hiçbir kanun, anayasanın önüne geçemez ve anayasaya aykırı olamaz. Anayasada demokratik ilkeleri benimsemiş, insan haklarına ve özgürlüklere değer veren bir devletin ihtiyaç duyduğu uygulama ve düzenlemelere yer verilmiştir. İşte bu düzen ve uygulamalar içinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri de yer almaktadır.

I. Devletin şekli

MADDE 1 – Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

MADDE 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

MADDE 3 – Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şerhli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklâl Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

MADDE 4 – Anayasa'nın 1'inci maddesindeki devletin şeklinin Cumhu-

Şekil 10. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:192)

Anayasa, Devletin dayanağı olarak gösterilen Temel kanunlardır. Anayasa tüm kanunlardan üstündür. Bu sebeple herhangi bir kanun, Anayasanın önüne geçemeyeceği gibi Anayasa aykırı da olamaz. Anayasa'da Demokratik ilkeler kabullenilmiş, insanın haklarına ve özgürlüklerine kıymet veren Devletin ihtiyaç duyduğu uygulama ve birtakım düzenlemelere yer verilmiştir. İşte bu düzen ve uygulamalar dahilinde Türkiye Cumhuriyetinin Temel nitelikleri de belirginlik kazanmıştır (Azer, 2021:180-201).

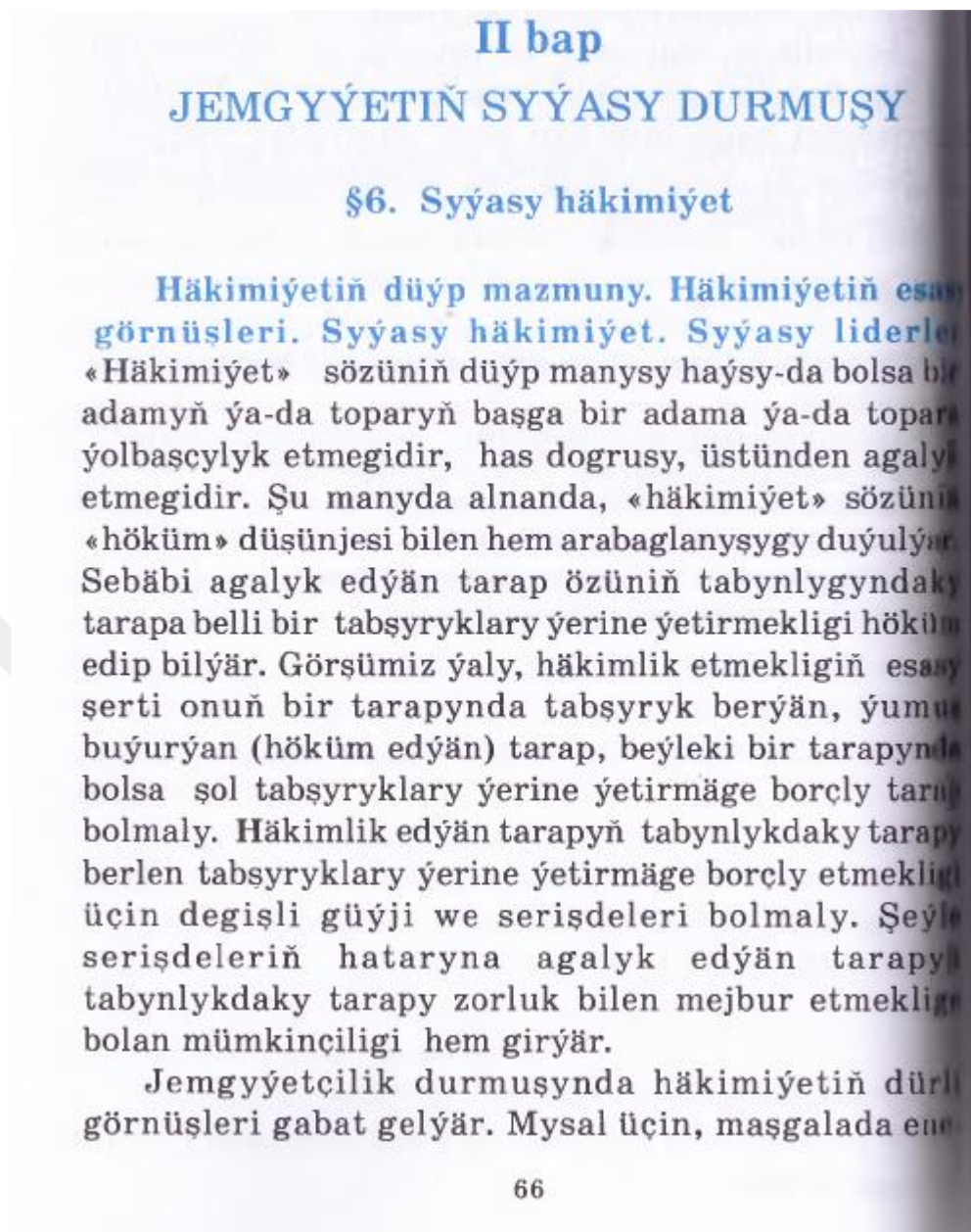
182. sayfadaki gelişmeler incelendiğinde insan hakları ve özgürlükler ile demokrasinin birlikte ilerlediği görülmektedir. Buradan hareketle halkın kendi kendisini yönetmesi anlamına gelen demokratik sistem, aslında insanın doğuştan getirdiği temel hak ve özgürlüklerin de güvencesidir. Demokrasi, günümüzde aşağıdaki şemada yer alan ilkeler ile dünyanın birçok ülkesinde kabul gören bir yönetim anlayışı hâline gelmiştir.

Şekil 11. Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Azer, 2021:183)

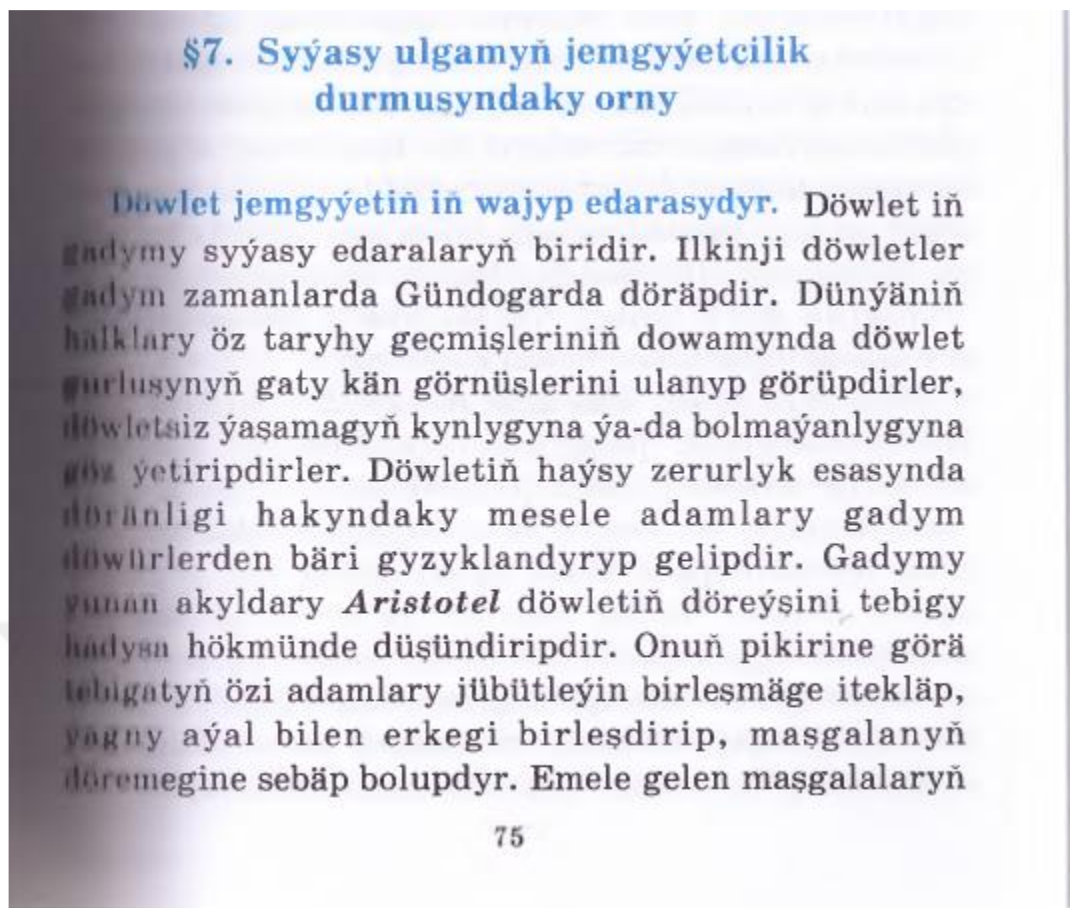
4.1.2. Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri

Türkmenistan 10. Sınıf “Toplum Öğrenmek” ders kitabında II. Bölüm; “Toplumun Siyasi Hayatı” konu başlığını taşımakta ve insan hakları ve demokrasi konularını içermektedir. Bölümün ilk alt başlığında “Siyasi Hakimiyet” konusuna yer verilmiş ve tanımlamalar yapılmıştır.

Şekil 12. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri
(Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:66).

İkinci alt başlıkta “Siyasi Sistemin Toplum Hayatındaki Rolü” açıklanmış, kısımda ayrıca “Devletin Alametleri”, “Devletin Sınırları”, “Halk”, “Egemenlik” ve “Yönetim Şekli” ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yönetim şekli değerlendirmesi yapılırken de “Üniter Devletler”, “Federatif Devletler” ve “Konfederatif Devletler”in tanım ve özelliklerine yer verilmiştir.

Şekil 13. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:75).

Yine aynı bölüm içerisinde siyasal sistem türlerine dair açıklamalar yapılarak örnekler verilmiştir. Siyasal Sistem Türleri içinde “Tek Merkezli Siyasi Sistem”, “Çoğulcu Sistem”, “Totaliter Sistem”, “Otoriter Sistem”, “Liberal Sistem” ve “Demokratik Sistem” hakkında tanımlamalar yapılmıştır.

we täze emele geljek düzgüniň häsiýetli aýratynlyklaryny özünde jemleýär. Häkimiýetiň jemgyýetiň durmuşyna goşulmaklygy aradan aýrylyp başlanýar. Raýatlara syýasata goşulmaklyga mümkinçilik berlip, olar syýasat barada öz pikirlerini we garaýyşlaryny beýan etmeklige başlaýarlar. Adam hukuklarynyň çägi giňelip başlaýar.

Liberal düzgüniň esasy aýratynlyklarynyň biriniň geçirimlilikdigini hem belläp geçmek gerek.

Demokratik düzgün. Syýasy durmuş demokratik düzgün esasynda ýöredilen halatynda, häkimiýet bilen halkyň gatnasygy deň esaslarda alnyp barylýar. Häkimiýet halk tarapyndan saýlanylýar. Halk häkimiýetiň işine baha berip, gerek bolan halatynda, oňa öz ön saýlan wekillerini başgalara çalsyp bilýär. Häkimiýet jemgyýetçilik durmuşyna diňe kanun esasyda gatysyp bilýär.

Demokratiýa. Häkimiýetiň bölünmek ýörelgesi. Häkimiýetiň üç sahasy: kanun cykaryjy, ýerine ýetiriji we kazyýet häkimiýeti. Demokratiýa düşünjesi (*demos*-halk we *kratos*-häkimiýet diýen manylary berýän gadymy ýunan sözlerinden) syýasaty öwreniş ylmynyň iň ýörgünli adalgalarynyň biridir.* Demokratiýanyň manysy we mazmuny, onuň ölçegleri, artykmaç we ýetmez taraplary, esasy şertleri dogrusyndaky meseleler adamzady gadym zamanlardan bäri gyzyklandyryp gelipdir. Biz bu ýerde demokratiýanyň hemme meseleleriniň üstünde durup geçmeklikden saklanyp,

* *Bellik*: Demokratiýa düşünjesi barada gürrüň açylanda, häkimiýetliň *aristokratiýa* (saýlantgy adamlaryň häkimiýet basynda durmaklygy), *ohlokratiýa* (basly-barat jemlenen mähelläniň, märekäniň häkimligi), *timokratiýa* (diňe bir sahsy, hususy bähbidini arayanlaryň häkimligi), *teokratiýa* (ruhanlaryň, din kethudalarynyň häkimligi), *tehnokratiýa* (tehnika ileri tutýanlaryň, tehnika bilen iş salysýanlaryň häkimligi) we ş.m. başga görnüsleriniň barlygynyň hem ýatlanylmagy gerek.

Şekil 14. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:84).

demokratiýanyň käbir esasy meseleleri barasynda agzap geçmek isleýäris.

Demokratiýanyň şertleri barada gürrüň edilende, ilkinji nobatda, jemgyýetde bazar ykdysadyýetiniň ýöredilmeginiň zerurlygy göz önünde tutulýar. *Demokratiýanyň ölçegleri* hakynda aýdylanda bolsa, ilkinji bolan raýatlaryň syýasy meseleleri çözmeklige deň hukukly gatnaşmaklygy üçin ähli kanuny şertleriň bolmaklygy zerur hasap edilýär.

Demokratiýanyň mehanizmlerine saýlawlaryň erkinligi, ýagny her bir raýatyň öz islegine görä ses bermäge bolan hukuky, köpçülikleýin habar beriş serişdeleriniň (radionyň, telewideniýäniň, gazetleriň we žurnallaryň) *erkinligi we köppartiýalylyk* degişlidir.

Demokratik jemgyýetde köpçülikleýin habar beriş serişdelerine aýratyn orun degişlidir. Döwlete garassyz, öňbasa, erkin hereket edýän habar beriş serişdeleri halky jemgyýetçilik durmuşynyň ähli taraplary, sol sanda häkimiýetiň işleýşi dogrusyndaky maglumatlary we dürli garaýyşlary (hatda tankydy garaýyşlary-da) halka yetirip, adamlaryň dünýägaraýşyna öz täsirini ýetirýär. Netijede, adamlaryň aňynda jemgyýet barada, esasan-da, häkimiýet barada giňişleýin garaýyşlar emele gelýär. Bu sebäpli-de köpçülikleýin habar beriş serişdelerine kähallatlarda *dördünji häkimiýet* hem diýilýär.

Demokratik jemgyýetler üçin köppartiýalylyk, ýagny jemgyýetiň dürli gatnaklarynyň adyndan çykyş edýän birnäçe syýasy toparlaryň (esasan, syýasy partiýalar görnüşli guramalaryň) bolmaklygy häsiýetlidir. Ýöne bir partiýalylyk ýagdaýynda-da jemgyýet demokratik häsiýete eýe bolup bilýär. (Mysal üçin, Türkmenistan we käbir arap döwletleri bir syýasy partiýaly döwletlerdir.)

Şekil 15. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:85).

Demokratik jemgyýetde halk bilen häkimiýetiň özara gatnaşyklary kabul edilen kanunlardyr düzgünler arkaly kadalaşdyrylýar. Şeýle jemgyýetde häkimiýetiň öz icki gurlusy *häkimiýet bölünisiği* ýörelgesi esasynda alnyp barylýar. Bu ýörelgeden ugur alynmagy häkimiýetiň bir elde jemlenilmek howpunyň önüml almak bilen baglanyşyklydyr. Häkimiýet bölünisiği dogrusyndaky pikir ilkinji gezek XVII asyrdaky peýda bolýar. Ýöne onuň hakyky manysy doly görnüşde fransuz akyldary *Şarl Monteskyo* (1689 -1755) tarapyndan açylyp görkezilýär. Ol özüniň “Kanunlaryň ruhy hakynda” atly eserinde häkimiýete eýe bolan her bir adamyň häkimiýeti başardygyna öz peýdasyna ulanmaklyga we öz elinde uzak wagtl saklamaklyga çalyşýanlygyny belläp, şeýle eden-etdiligini önüml almaklygynyň ýoly hökmünde häkimiýet bölünisiğiniň zerurlygyny tekrarlaýar. Soňra Monteskyo häkimiýetiň ygtyýarlyklaryny üç topara bölüp, häkimiýetiň üç sany şahadan ybarat bolmagyny, ýagny onuň 1) *kanun çykaryjy*, 2) *ýerine ýetiriji* we 3) *sud (kazyýet)* häkimiýetlerine bölünmelidigi baradaky pikiri öňe sürýär. Häkimiýetiň her bir sahasy kanun boýunça özüne degişli ygtyýarlyklaryň çäginde hereket edip, biri-birine garassyz bolmaly. Şeýle bölünişik sertlerinde hereket edýän häkimiýet bir elde jemlenip bilmeýär. Häkimiýetde özboluşly deňagramlyk emele gelýär.

Häzirki zaman dünýäsiniň köp döwletlerinde häkimiýet bölünisiği ýörelgesi esasy ýörelge hökmünde ulanylýar. Aýdaly, ABŞ-da in ýokary kanun çykaryjy häkimiýet hökmünde Kongress, in ýokary ýerine ýetiriji häkimiýet hökmünde Prezident we onuň öz tarapyndan bellenilýän Ministrler Kabineti, kazyýet häkimiýeti hökmünde bolsa Ýokary Federal Kazyýeti cykys edýär.

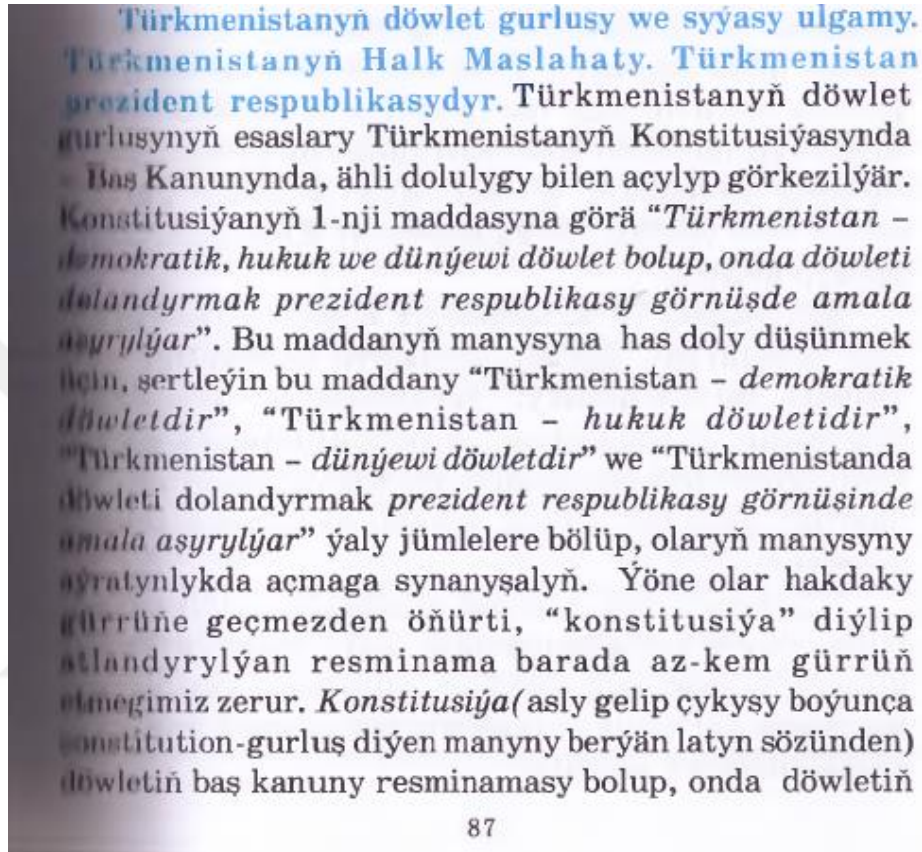
86

Şekil 16. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:86).

Olur biri-birleri bilen özara borçlaryň, hasabat bermekligiň we gözegçilik etmekligiň çylsyrmyly ulgamy bilen baglanyşyklydyr. Mysal üçin, Kongress Prezidentiň hereketlerine gözegçilik edip bilýär, emma sol bir wagtyň özünde, Prezident hem Kongressiň çözümleriniň amala asyrylmagyny togtadyp bilýär. Prezidentiň şeýle hereketi üçin Kongress ony wezipesinden öz karary esasynda boşadyp bilmeýär. Prezident Ýokary Federal Kazyýetiň agzalaryny Kongress bilen ylalaşylan ýagdaýda belläp bilýär. Emma Ýokary Federal Kazyýet özüniň Prezidentiň karary esasynda bellenenligine garamazdan, Prezidentiň işine gözegçilik etmäge hukuklydyr.

Şekil 17. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:87).

İkinci kısımda son olarak “Demokrasi”nin vazgeçilmez unsuru olan “Kuvvetler Ayrılığı ilkesinin “Yasama, Yürütme ve Yargı” erkleri hakkında öğrencinin seviyesine uygun bilgiler verilmiştir. Ayrıca, “Türkmenistan Halk Maslahaty (Parlamento)” başlığı altında “Türkmenistan Başkanlık Sistemi” ile ilgili doyurucu açıklamalar yapılmıştır.

Şekil 18. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:87).

gurluşy, döwlet häkimiýetiniň görnüşleri we olaryň aýratynlyklary, häkimiýeti amal etmekligiň esasy ýörelgeleri, şahsyýetiň hukuklary we borçlary kesgitlenilýär. Häzirki zaman dünýäsiniň köp ýurtlarynda döwlet gurluşy konstitusiýa esasynda kesgitlenilýär. Konstitusiýalar jemgyýetiň syýasy durmuşyny uzak wagtlaryň dowamynda kadalaşdyrmaklyk üçin niýetlenilen resminamalarydyr. Emma bu kadadan çykylýan wagtlyk hem bolýar. Mysal üçin, ABŞ-nyň Konstitusiýasy 1789-njy ýylda kabul edililende bolsa, oňa şondan bäri bary-ýogy diňe 26 sany üýtgeşme girizilipdir. Fransiýada bolsa soňky 200 ýylyň dowamynda 16 sany täze konstitusiýa kabul edilipdir. Konstitusiýany täzelemek ýa-da oňa belli bir üýtgeşmeler girizmek taryhy şertler bilen baglydyr. Ýöne dünýäde konstitusiýasyz ýasaýan döwletler hem bar (*mysal üçin, Beýik Britaniýa we Ysraýyl döwletlerinde konstitusiýa derek kanunlaryň toplumy ulanylýar*). Konstitusiýa baradaky gürrüňi sunuň bilen jemläp, Türkmenistanyň Konstitusiýasyna gaýdyp geleliň.

Biz ýokarda Türkmenistanyň Konstitusiýasynyň 1-nji maddasyny degişli jümlelere bölmekligi şertleşipdik. Bu maddadaky: “*Türkmenistan - demokratik döwletdir*” diýlen jümle Türkmenistanda döwlet gurluşynyň demokratiýanyň ýörelgeleri esasynda, has dogrusy, halk häkimiýeti görnüşinde ýöredilýänligini aňladýar.

“*Türkmenistan - hukuk döwletidir*” diýlen jümle bolsa döwlet häkimiýetiniň ähli babatda hukuk düzgünleri esasynda ýöredilip, şahsyýetiň azatlygynyň we esasy raýatlyk hukuklarynyň kanun esasynda goralýanlygyny aňladýar.

Şekil 19. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:88).

“Türkmenistan'ın devlet yapısı ve siyasi sistemi.

Türkmenistan Halk Konseyi. Türkmenistan, Başkanlık Cumhuriyetidir. “Türkmenistan'ın devlet yapısının temelleri, Anayasa'da, Türkmenistan Anayasası'nda bütünüyle açıklanmıştır. Anayasa'nın 1. maddesine göre, "Türkmenistan, devlet yönetiminin başkanlık cumhuriyeti şeklinde yürütüldüğü demokratik, yasal ve laik bir devlettir." Bu maddenin anlamını daha iyi anlamak için, makaleyi "Türkmenistan demokratik bir devlettir", "Türkmenistan bir hukuk devletidir", "Türkmenistan laik bir devlettir" ve "Hukuk devleti" gibi cümlelere bölün. Türkmenistan cumhurbaşkanlığı cumhuriyeti şeklinde yürütülüyor". deneyelim Ama onlardan bahsetmeden önce, sözde "anayasa"dan biraz bahsetmemiz gerekiyor. Anayasa (Latince köken itibariyle anayasa-yapı anlamına gelen kelimedenden gelir), devletin yapısını, devlet iktidarının biçimlerini ve özelliklerini, iktidarın kullanılmasının temel ilkelerini, haklarını ve haklarını tanımlayan devletin anayasal bir belgesidir. Bireyin yükümlülükleri. Bunu akılda tutarak, Türkmenistan Anayasasına dönelim.

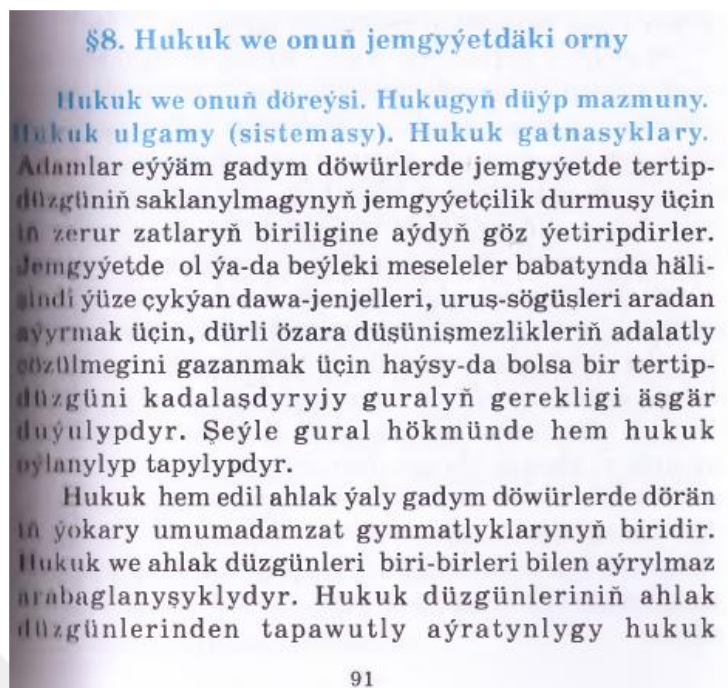
Yukarıda Türkmenistan Anayasası'nın 1. maddesinin ilgili cümlelere bölünmesi konusunda anlaştık. Bu maddede geçen "Türkmenistan demokratik bir devlettir" ifadesi, Türkmenistan'daki devlet yapısının demokrasi ilkeleriyle, daha doğrusu halkın yönetim biçimiyle yönetildiği anlamına gelmektedir.

"Türkmenistan bir hukuk devletidir" ifadesi, eyalet hükümetinin her bakımdan hukukun üstünlüğüne tabi olduğu ve bireyin özgürlüğünün ve temel medeni hakların kanunla korunduğu anlamına gelir.

Türkmenistan laik bir devlettir."

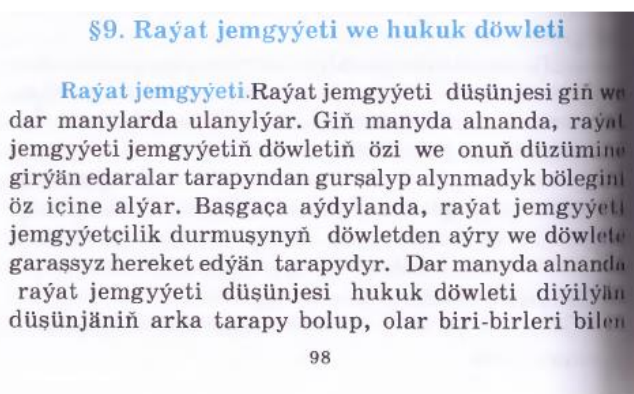
Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında bulunan yukarıdaki “Türkmenistan'ın devlet yapısı ve sistemi ve temelleri” bahsi, öğretici bir şekilde öğrenciye açıklanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Anayasa kelimesinin tanımı, Türkmenistan Anayasası hakkında kısa bir bilgi yer almaktadır. Akabinde Anayasanın 1. Maddesinden örnekler verilmiş; ancak yazılı metne yer verilmiş, resim, grafik, tablo veya çizgilerden faydalanılmamıştır.

Bölümün üçüncü alt başlığında, “Hukuk ve Hukukun Toplumdaki Yeri” konularına yer ayrılmış; başlangıçtan itibaren hukukun ortaya çıkışı, gelişimi ve Türkmenistan'daki aldığı hali ifade eden bilgiler yer almaktadır.

Şekil 20. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:91).

Bölümün “Sivil Toplum ve Hukuk Devleti” adı altında verilen dördüncü alt başlığında ise “Türkmenistan’da Bireylerin Anayasal Hakları ve Sorumlulukları”, “Sivil Toplum ve Hukuk Devleti” konularına yer ayrılmıştır. “Sivil Toplum ve Hukuk Devleti” başlığı altında da “Sivil Toplum”, “Toplumsal Örgütlenme” ve “Hukuk Devleti ve Ayrıcalıkları: Hukukun Üstünlüğü”ne vurgu yapılmıştır (Muhammetberdiyev, Ö.B. ve Süleymanov, S.B, 2018:66-112).

Şekil 21. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki İnsan Hakları ve Demokrasi Konulu Metin Örnekleri (Muhammetberdiyev, Süleymanov, 2018:98).

4.1.3. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarındaki Metin Çeşitlerine İlişkin

Veriler ile Metin Örneklerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde, Türkiye ve Türkmenistan ders kitaplarındaki metin yapısını ele alan veriler ve her iki ülkenin ders kitaplarında yer alan benzer temalar karşılaştırılmıştır.

Ders kitapları incelendiğinde Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda genel manada İnsan Hakları ve Demokrasi kavramları öğrencilere soyut geldiği için öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırmak ve konuları daha basit kavramaları bakımından konulara uygun resim, grafik ve tablolar kullanılmıştır. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumcu Öğrenmek Ders Kitabı'nda ise bu durumun tersinin yaşandığını söyleyebiliriz. Ders kitabında anlatılmakta olan metinler sadece bilgi vermeye dayalı olduğu için bazı konularda çok detaylı bilgilere yer verildiği görülmektedir.

Aşağıda her iki ülkenin ders kitaplarında bahsi geçen ortak veya birbirine benzer temalar sunulmuştur:

Tablo 9. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında geçen “Anayasa’dan Gelen Güç” ile Türkmenistan’ın 10. Sınıf Toplumcu Öğrenmek Ders Kitabının “Türkmenistan’ın devlet yapısı ve siyasi sistemi. Türkmenistan Halk Konseyi. Türkmenistan, Başkanlık Cumhuriyetidir” Konularının Sunumlarının Karşılaştırılması

Türkiye Ders Kitaplarında Konunun Sunumu	Türkmenistan Ders Kitaplarında Konunun Sunumu
Konu: “Devletler kendi vatandaşlarını barışını, huzurunu, güvenini, refahını ve mutluluğunu sağlamak için çalışır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de kurulduğu günden bugüne vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedir. Devletimiz görev ve sorumluluklarını yasalarla yerine getirir. Bu yasaların temelini anayasa oluşturur. Anayasa, bir devletin dayandığı esasları gösteren temel	Konu: “Türkmenistan’ın devlet yapısı ve siyasi sistemi. Türkmenistan Halk Konseyi. Türkmenistan, Başkanlık Cumhuriyetidir. “Türkmenistan’ın devlet yapısının temelleri, Anayasa’da, Türkmenistan Anayasası’nda bütünüyle açıklanmıştır. Anayasa’nın 1. maddesine göre, “Türkmenistan, devlet yönetiminin başkanlık cumhuriyeti şeklinde

kanundur. Bu temel kanun bütün kanunların üstündedir. Bu nedenle hiçbir kanun, anayasanın önüne geçemez ve anayasa aykırı olamaz. Anayasa'da demokratik ilkeleri, benimsemiş, insan haklarına ve özgürlüklere değer veren bir devletin ihtiyaç duyduğu uygulama ve düzenlemelere yer vermiştir. İşte bu düzen ve uygulamalar içinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri de yer almaktadır”.

yürütüldüğü demokratik, yasal ve laik bir devlettir." Bu maddenin anlamını daha iyi anlamak için, makaleyi "Türkmenistan demokratik bir devlettir", "Türkmenistan bir hukuk devletidir", "Türkmenistan laik bir devlettir" ve "Hukuk devleti" gibi cümlelere bölün. Türkmenistan cumhurbaşkanlığı cumhuriyeti şeklinde yürütülüyor". deneyelim Ama onlardan bahsetmeden önce, sözde "anayasa"dan biraz bahsetmemiz gerekiyor. Anayasa (Latince köken itibarıyla anayasa-yapı anlamına gelen kelimedenden gelir), devletin yapısını, devlet iktidarının biçimlerini ve özelliklerini, iktidarın kullanılmasının temel ilkelerini, haklarını ve haklarını tanımlayan devletin anayasal bir belgesidir. Bireyin yükümlülükleri. Bunu akılda tutarak, Türkmenistan Anayasasına dönelim.

Yukarıda Türkmenistan Anayasası'nın 1. maddesinin ilgili cümlelere bölünmesi konusunda anlaştık. Bu maddede geçen "Türkmenistan demokratik bir devlettir" ifadesi, Türkmenistan'daki devlet yapısının demokrasi ilkeleriyle, daha doğrusu halkın yönetim biçimiyle yönetildiği anlamına gelmektedir.

"Türkmenistan bir hukuk devletidir" ifadesi, eyalet hükümetinin her bakımdan hukukun üstünlüğüne tabi olduğu ve bireyin özgürlüğünün ve temel

	<i>medeni hakların kanunla korunduğu anlamına gelir.</i> <i>Türkmenistan laik bir devlettir."</i>
--	---

Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında geçen paragrafta devletin görev ve vatandaşlarına karşı sorumlulukları hakkında öğrencilere bilgiler aktarılmaktadır. Ardından anayasa hakkında kısa bir bilgiden sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası'ndan ilk beş madde grafikler halinde öğrencinin ilgisini çekecek düzeyde verilmiştir. Bu konular anlatılırken önemli yer ve isimler kalın yazı tipi ile renkli olarak aktarılmaktadır.

Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı'nda yer alan metinde ise Türkmenistan'ın devlet yapısı anayasada geçen tarifi ile açıklanarak, ardından da anayasa da geçen idare şeklinden bahsedilmiştir. Daha sonra, anayasa (konstitusiyaya) hakkında bilgi verilerek tekrar Türkmenistan anayasasının 1. Maddesinden örnekler verilmiştir. Burada sadece konunun başlığının ve önemli kişilerin adlarının kalın yazı tipi ile yazıldığını, vurgulanmak istenilen metinlerin ise italik yazı tipi ile yazıldığını görmekteyiz. Bu noktada resim, grafik ve tabloların kullanılmadığını belirtmek gerekir.

Sonuç olarak; her iki ülkenin ders kitabında öğrenciye yönelik öğretici bir şekil kullanılarak konular anlatılmaya çalışılmış olup, gerekli görülen bilgilere yer verilmiştir. Konulara uygun resim, grafik ve tablolar sadece Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer almış olup, konuların bir bütün halinde öğrenciye sunulması bakımından benzerlik gösterdiği söylenemez.

4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

İkinci alt amaç olarak seçilen “*Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinler teknik ve tasarım bakımından nasıl yer almıştır?*” sorusuna ait bulgular şunlardır:

4.2.1. Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Teknik ve Tasarıma İlişkin Bulgular

Adı geçen ders kitabını dizgi bakımından değerlendirdiğimizde; 20-28 cm boyutunda olup, olması gereken boyuttur. ISO 216 dünya kağıt biçimine göre B5 kağıt kullanılmakta olup, ders kitabının ağırlığı 350 gramdır. Kullanılan yazı tipi ise ‘Times New Roman’, yazı tipidir. Büyüklük olarak da 11 Punto kullanılmıştır. Her ünitenin girişinde üniteyi anlatan tema isimleri, tema ile ilgili resim ve öğrenciye göre hazırlık soruları sorulmaktadır. Ana başlıklar, beyaz fon üstüne mavi renk kullanılarak yazılmış, tamamı büyük harflerle verilmiştir. Konu başlıkları olarak da mor, yeşil, açık sarı, mavi vb. renkler kullanılmıştır. Ders kitabının sayfa düzeni ise yan taraflardan sağ 1 cm, sol 1 cm, aşağı ve yukarıdan da 1.5 cm boşluk bırakılmıştır.

Şekil 22. Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Sayfa Örneği

Tablo 10. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Demokrasi Konularında Yer Alan Görsel Kanıt Çeşitleri

Görsel Kanıt Örnekleri	Demokrasi konuları (s.)
Fotoğraf	14
Resim	1
Belge	-
Grafik	-
Harita	-
Çizelge ve Şekil	8
Minyatür-Gravür	1
Karikatür	-
Gazete haberleri	-
Dergi haberleri	-
İnternet haberleri	-
Toplam	24

Türkiye'nin 7. Sınıf sosyal Bilgiler Ders Kitabından seçilip alınan Demokrasi konulu bir takım görsel kanıt örnekleri aşağıda verilmiştir:

Şekil 23. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Demokrasi Konusuna Dair Sunulan Resim Örnekleri

? Antidemokratik uygulamalardan daha başka hangi kişi ya da gruplar etkilenmektedir? Neden?

? Savaş nedeniyle vatanından edilen ve bir mülteci kampında yaşamına devam eden çocukların bu süreçte karşı karşıya kaldıkları insan hakları ihlalleri neler olabilir?

6.13

196

Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında anlatılmakta olan “Atatürk ve Demokrasi” konusu ve “Büyük Millet Meclisinin Açılması” konuları hakkında tarihsel çerçevede açıklayıcı bir metin yapısı hakimdir. Ayrıca metni tamamlayıcı nitelikte görkemli bir Gazi Mustafa Kemal Atatürk posterine ve Mustafa Kemal Paşanın

TBMM'nin ilk milletvekilleri ile çekilmiş olan resmine yer verilmiş olduğunu görmekteyiz.

Ardından “Cumhuriyetin İlanı” konusu aktarılmış olup, burada da Cumhuriyet Bayramı kutlamaları esnasında çekilmiş olan görsele yer verilmiştir. Yer verilen görsellerin gerçek görseller olması, öğrencinin olayı daha çabuk kavraması, kalıcı olarak zihninde tutması bakımından veya kültürel düzeylerinin gelişmesi ve zenginliği açısından daha yararlı olabileceğini söyleyebiliriz.

Şekil 24. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Atatürk ve Demokrasi Konusuna Dair Sunulan Resim Örnekleri

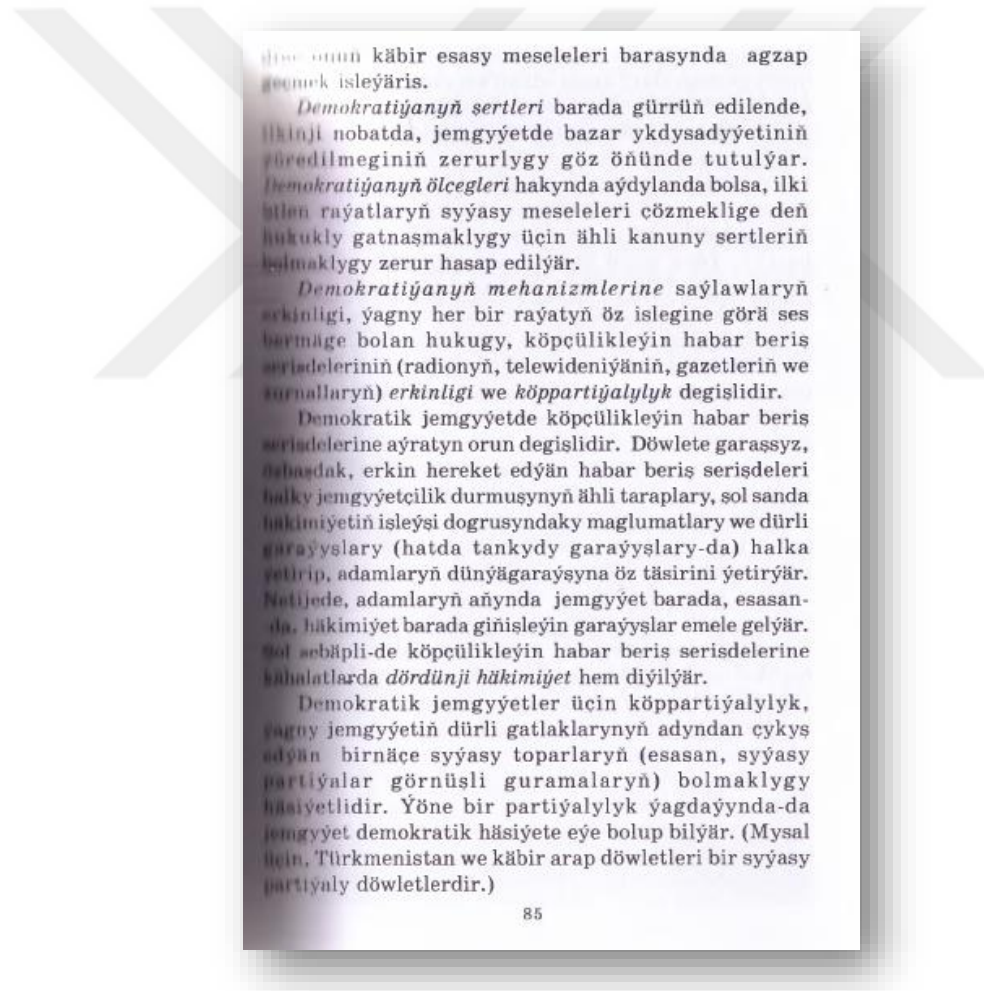

4.2.2. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Teknik ve Tasarım Veri ve Örnekleri

Toplumu Öğrenmek Ders Kitabının elimizde orijinal baskısı bulunmadığı için kitabın PDF'sinden yararlanılmıştır. Dizgi bakımından 18-25 cm boyutunda olduğu

gözlemlenmiştir. Kullanılan Yazı tipi ‘Bookman Old Style’dir. Yazı büyüklüğü de 12 puntodur. Kitapta ana başlıklar, beyaz fon üstünde mavi ve siyah kalın yazı tipi kullanılmış ve büyük harfler ile verilmiştir. Ders kitabında üzerinde durulmak istenen anahtar kelimeler “Kalın” şekilde yazılmıştır. Ders Kitabının sayfa düzenine baktığımızda yan kısımdan sağ 2.5 cm, sol 2,5 cm, aşağı ve yukarıdan 3-4 cm boş alan verilmiştir. 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında resim veya görsel özelliklerinden bahsetmek mümkün değildir.

Şekil 25. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabının Sayfa Örneği

Aşağıda da Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabına dair veri ve Ders Kitabından alınan görsel kanıt örnek ve bunların açıklamaları verilmiştir.

Tablo 11. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Demokrasi Konusunda Yer Alan Görsel Kanıt ve Oranları

Görsel Kanıt Örnekleri	Demokrasi konuları (s.)
Fotoğraf	-
Resim	-
Belge	-
Grafik	-
Harita	-
Çizelge ve Şekil	-
Minyatür-Gravür	-
Karikatür	-
Gazete haberleri	-
Dergi haberleri	-
İnternet haberleri	-
Toplam	0

Şekil 26. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Demokrasi ile İlgili Resim ve Fotoğraf Örnekleri

we täze emele geljek düzgüniň häsiýetli aýratynlyklaryny özlünde jemleýär. Häkimiýetiň jemgyýetiň durmusyna gosulmaklygy aradan aýrylyp başlanýar. Raýatlara syýasata gosulmaklyga mümkinçilik berlip, olar syýasat barada öz pikirlerini we garaýyslaryny beýan etmeklige başlaýarlar. Adam hukuklarynyň çägi giňelip başlaýar.

Liberal düzgüniň esasy aýratynlyklarynyň biriniň geçirimlilikdigini hem belläp geçmek gerek.

Demokratik düzgün. Syýasy durmuş demokratik düzgün esasynda ýöredilen halatynda, häkimiýet bilen halkyň gatnaşygy deň esaslarda alnyp barylýar. Häkimiýet halk tarapyndan saýlanylýar. Halk häkimiýetiň işine baha berip, gerek bolan halatynda, oňa öz ön saýlan wekillerini basgalara çalsyp bilýär. Häkimiýet jemgyýetçilik durmusyna diňe kanun esasyda gatysyp bilýär.

Demokratiýa. Häkimiýetiň bölünmek ýörelgesi. Häkimiýetiň üç sahasy: kanun cykaryjy, ýerine ýetiriji we kazyýet häkimiýeti. Demokratiýa düşünjesi (demos- halk we kratos- häkimiýet diýen manylary berýän gadymy ýunan sözlerinden) syýasaty öwreniş ylmynyň iň ýörgünli adalgalarynyň biridir.* Demokratiýanyň manysy we mazmuny, onuň ölçegleri, artykmaç we ýetmez taraplary, esasy sertleri dogrusyndaky meseleler adamzady gadym zamanlardan bäri gyzyklandyryp gelipdir. Biz bu ýerde demokratiýanyň hemme meseleleriniň üstünde durup geçmeklikden saklanyp,

* *Bellik: Demokratiýa düşünjesi barada gürrüň aýlynda, häkimiýetiň aristokratiýa (saýlantgy adamlaryň häkimiýet basynda durmaklygy), ohlokratiýa (basly-barat jemlenen mähelläniň, märekäniň häkimligi), timokratiýa (diňe üç sahasy, hususy bähbidini arayanlaryň häkimligi), teokratiýa (ruhanylaryň, din kethudalarynyň häkimligi), tehnokratiýa (tehnikany ileri tutýanlaryň, tehnika bilen iş salysýanlaryň häkimligi) we s.m. başga görnüsleriniň barlygynyň hem ýatlanylmagy gerek.*

4.2.3. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarının Teknik ve Tasarım Verileri ile Örnekleri Bakımından Karşılaştırılması

Tablo 12. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitaplarının Teknik ve Tasarım Bakımından Farklılıklar

Teknik ve Tasarım	Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı
Yazı tipi ve punto	Times New Roman ve 11 punto	Bookman Old Style ve 12 punto
Sayfa boyutu	20 cm x 28 cm	18 cm x 25 cm
Ağırlık	350 gr	250gr
Sayfa düzeni	Sağ-Sol taraftan 1cm boşluk Üst ve Altan 1,5 cm	Sağ 2,5 cm Sol 2,5 cm Alt ve Üstten 3-4 cm

Her iki ülkenin Sosyal Bilgiler Ders Kitabı teknik açıdan incelendiğinde; yazı tipi ve yazı boyutlarının farklılık göstermektedir. Resim ve tablo gibi konularda da göze çarpar nitelikte farklılıklar söz konusudur.

Her iki ülkenin ders kitabı teknik bakımdan değerlendirildiğinde; Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının sayfa boyutunun 20 cm x 28 cm ebadında olduğu, ders kitabının ağırlığını 350 gram olduğu, sayfa düzeninin ise sol ve sağ taraflardan 1 cm, üst ve alt taraflardan 1,5 cm boş alan verilmiştir.

Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabının sayfa boyutu 18 cm x 25 cm, ağırlığının ise tahminen 250 gram, sayfalarının düzeni olarak da sağ taraf 2,5 cm sol taraf 2,5 cm, alt ve üst taraflardan 3-4 cmdir.

Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı boyut olarak Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabından biraz küçük; sayfa sayısı bakımından Sosyal Bilgiler Ders Kitabına nazaran az olduğu ve ders kitabının ağırlığı da bu bağlamda eksik olduğu gözlemlenmiştir. Ders kitabının sayfa düzeni konusunda öğrencilerin kitabın bazı yerlerinde not alması için yeteri kadar boşluk verilmediği görülmüştür.

Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders kitaplarının demokrasi temalarında kullanmış oldukları resimler ve oranları benzer tablo üzerinde karşılaştırılmalı bir şekilde verilmiştir:

Tablo 13. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitaplarını Görsel Kanıt Çeşitleri ve Oranlarının Karşılaştırılması

	Türkiye	Türkmenistan
Görsel Kanıt Örnekleri	Demokrasi konuları (s.)	Demokrasi konuları (s.)
Fotoğraf	-	-
Resim	15	-
Belge	-	-
Grafik	-	-
Harita	-	-
Çizelge ve Şekil	8	-
Minyatür-Gravür	-	-
Karikatür	-	-
Gazete haberleri	-	-
Dergi haberleri	-	-
İnternet haberleri	-	-
Toplam	23	-

Tabloda verilen verilerden de anlaşılacağı gibi her iki ülkenin ders kitaplarında resim, fotoğraf, harita, çizelge ve şekillerin kullanılmış olması ve de görsel düzenin oluşturulması farklılık arz etmektedir. Türkmenistan Toplum Öğrenmek Ders Kitabında, Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitabından farklı olarak her konunun sadece metinler ile açıklandığı, herhangi bir resim, grafik veya tablonun kullanılmadığı görülmüştür. Aradaki farklılıkların daha ziyade kullanım şekilleri ve sayıları olduğunu belirtmek lazımdır. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Görsel düzen babında en çok resimlere ve grafiklere yer verilmekte olup, daha sonra bu tertibi fotoğraf ve şemalar takip etmektedir.

4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Üçüncü alt amaç olarak seçilen “Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinlerde etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme nasıl düzenlenmiştir?” sorusuna ait bulgular şunlardır:

Etkinlik kelimesi, öğretim programının tüm kazanımını gerçekleştirmeye dair çevresel faktörler yardımı ile ilgi ve ihtiyacının nazara alındığı, öğrencinin faal bir rol üstlenerek kendileri ile ve öğretmenleri ile etkileşimde bulunarak bilgiye ulaşması ve bu bilgiyi düzenledikleri bir öğrenme-öğretme sürecidir.

Çalışmanın bu aşamasında, metin içinde sorulan etkinlik soruları ile ünite sonlarındaki konuları kapsayan eşleştirme, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli test şeklindeki soru tipleri incelenmiştir. Ders kitaplarında yer alan bu etkinlik ve ünite değerlendirme uygulamaları, Kabapınar (2007:32-33) ile Nas (2000:237-239)’ın belirledikleri başlıklar ve etkinlikler çerçevesinde ele alınarak uygulanmıştır.

Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer almayan ve Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında görülen etkinlik türleri de eklenmiştir. Bu etkinlikler:

- Bilmeye İlişkin Etkinlikler
- Görmeye İlişkin Etkinlikleri
- Araştırmaya İlişkin Etkinlikleri
- Tartışmaya İlişkin Etkinlikleri
- Başkalarına Öğretmeye İlişkin Etkinliklerdir.

Bu başlıklar bağlamında ders kitabının etkinlik ve ünite değerlendirme uygulamaları aşağıdaki gibi belirlenmiş ve tablo halinde verilmiştir.

Tablo 14. Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Demokrasi Konusu ile İlgili Olarak Yapılan Etkinlik ve Ünitenin Değerlendirme Uygulamalarının Sıklık Verileri

Bilmeye İlişkin Etkinlikler	Uygulama Sıklığı
Kitapta sunulan metinleri kavramaya yönelik sorular	1
Düşüncesini ifade etmeye yönelik sorular	2
Sınıflama, eşleştirme, sıralama yapma	1
Bir konu hakkında tanım yapmak	-
Yargıları Doğru/Yanlış olarak değerlendirmek	1
Boşluk doldurma, bulmaca doldurma	2
Çoktan seçmeli test	1

Görmeye İlişkin Etkinlikler	
Fotoğraf ve resim yorumlama	6
Tablo ve grafik yorumlama	2
Araştırmaya İlişkin Etkinlikleri	
Tartışmaya İlişkin Etkinlikleri	
Olaylar arasında Neden-sonuç ilişkisi kurma	-
Karşılaştırmalar yapma, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma	1
Bir konu hakkında Sınıf veya Küme tartışması yapma	-
Tarihsel empati yapma	-
Başkalarına Öğretmeye İlişkin Etkinlikler	
Sözlü/yazılı rapor hazırlayıp sunma	-
Gazete haberi yazma ve sunma	-
Bir konu ile ilgili sunum yapma	-
Dramatizasyon, rol oynama yapma	-
Tarihsel alan gezileri yapma ve değerlendirme	-
Yakın çevrede gözlem ve inceleme yapma	-
Biliyor muydunuz?	-
Daha az bilinen kelimeler	-
Eski Metinlerden Örnekler Sunma	-
Sözlü tarih çalışması yapma	-
Toplam Etkinlik Sayısı	17

4.3.1. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Etkinlikler ve Ünitelerin Değerlendirme Uygulamalarının Verileri

Üst kısımda yer alan tabloya göre Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında kullanılan etkinliklere baktığımızda en fazla öğrencilere kendi düşündüklerini açıklamaya yönelik 2 tane soru sorma yöntemi, ikinci olarak da fotoğrafları ve resimleri yorumlamaya yönelik 6 tane soru sorulduğunu görüyoruz. Diğer sorulan türlerin hiç yok denecek kadar az olduğunu söyleyebiliriz.

Ölçme ve değerlendirme uygulamalarında ise çoktan seçmeli test soruları ile kitapta verilen metinleri kavramaya yönelik sorular olduğunu görmekteyiz.

Türkiye 7. Sınıf sosyal Bilgiler Ders Kitabında geçen etkinlik ve ünite değerlendirme uygulama verileri ile ölçme ve değerlendirme türleri örnekleri aşağıda verilmiştir:

Şekil 27. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Etkinliklerin

ÖĞRENDİKLERİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Cümlelerde belirtilen yargıların doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu cümlelerin başındaki kutulara "D" ya da "Y" yazarak belirtiniz. Yanlış olduğuna düşündüğünüz yargıların doğrularını cümlelerin altlarındaki boşluklara yazınız.

- (....) 1. Kurultay, Türk tarihindeki demokratik uygulamalara örnek verilebilecek bir kurumdur.
 (....) 2. Türk tarihindeki ilk anayasa Türkiye Cumhuriyeti Devleti zamanında hazırlanmış ve uygulanmıştır.
 (....) 3. Atatürk, çok partili hayatı demokrasinin bir parçası olarak görmekteydi.
 (....) 4. Yardıma ihtiyacı olan vatandaşlara devletin yardım etmesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri ile örtüşmektedir.
 (....) 5. Sınıf başkanının öğretmen tarafından seçilmesi demokratik bir uygulamadır.

B. Aşağıdaki cümleleri kutucukta verilenleri kullanarak doğru olarak tamamlayınız.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, çoğulculuk, antidemokratik, medya, Atina, sosyal devlet

6. Tarihte bilinen ilk demokratik yönetim _____ şehir devletinde görülmüştür.
 7. _____ demokrasinin temel ilkelerindendir.
 8. Mustafa Kemal, çok partili hayata geçilmesi için _____ adında bir partinin kurulmasına desteklemiştir.
 9. Devletimizin kimsesizlere, yaşlılara, fakirlere destek olması _____ anlayışına bir örnektir.
 10. Demokratik değerlere ve demokrasinin ilkelerine uymayan _____ uygulamalar insan haklarının ihlaline de neden olur.

C. Aşağıdaki I. grubu II. grup ile örnekteki gibi eşleştiriniz.

11. I. grup	II. grup
a Osmanlı Devleti	1. ☐ Doğrudan demokrasi
b İlk Türk Devletleri	2. ☐ TBMM
c Türkiye Cumhuriyeti	3. ☐ Kurultay
ç Eski Yunan şehir devletleri	4. ☒ Divan-ı Hümayun
	5. ☐ Magna Carta Libertatum

201

Örnekleri

Şekil 28. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Ölçme ve Değerlendirme Örnekleri

Her ünitelerin sonunda yer alan ölçme ve değerlendirme uygulamalarında ise bilmeye dair soru ve test sorularına yer verildiğini görüyoruz. Etkinliklerin türlerinin kısıtlı tutulduğunu bir tek test ya da boşluk doldurma soruları cihetinden eksik olduğunu söyleyebiliriz. Öğrenciyi araştırmalara yöneltecek, taze ve farklı bilgiler aktaran, yaratıcı özelliklerini kullanabilmeleri fırsatını veren değişik etkinliklere de kitapta yer verilmesinin uygun olabileceği öngörülmektedir.

4.3.2. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Etkinlik ve Ünite Değerlendirme Uygulama Verileri

Çalışmanın bu bölümünde yukarıda belirtilmiş olan etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme uygulamaları, Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek ders kitabındaki veri ve türleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

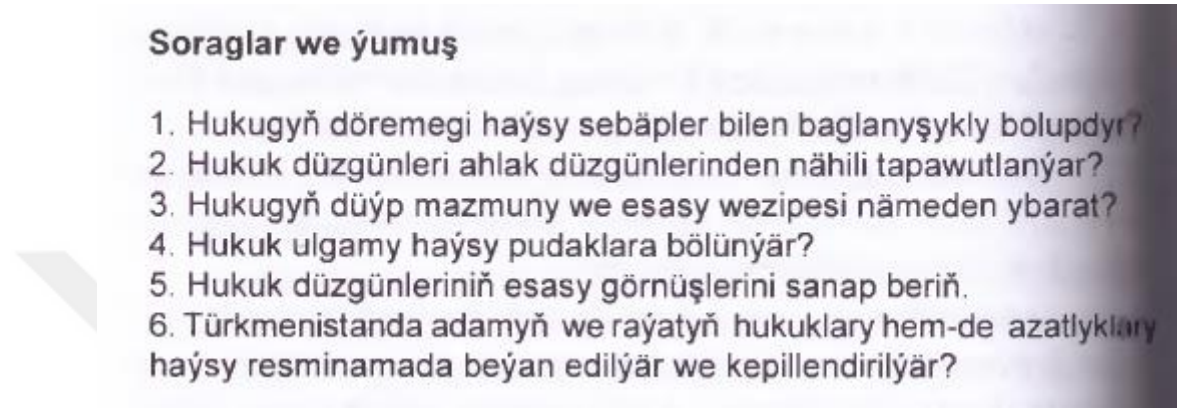
Tablo 15. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabındaki Demokrasi Temaları ile İlgili Yapılan Etkinlik ve Ünite Değerlendirme Uygulamalarına Dair Veriler

Bilmeye İlişkin Etkinlikler	Uygulama Sıklığı
Kitapta sunulan metinleri kavramaya yönelik sorular	1
Düşüncesini ifade etmeye yönelik sorular	1
Sınıflama, eşleştirme, sıralama yapma	-
Bir konu hakkında tanım yapmak	-
Yargıları Doğru/Yanlış olarak değerlendirmek	-
Boşluk doldurma, bulmaca doldurma	-
Çoktan seçmeli test	-
Görmeye İlişkin Etkinlikler	
Fotoğraf ve resim yorumlama	-
Tablo ve grafik yorumlama	-
Araştırmaya İlişkin Etkinlikleri	
Tartışmaya İlişkin Etkinlikleri	
Olaylar arasında Neden-sonuç ilişkisi kurma	-
Karşılaştırmalar yapma, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma	-
Bir konu hakkında Sınıf veya Küme tartışması yapma	-
Tarihsel empati yapma	-
Başkalarına Öğretmeye İlişkin Etkinlikler	
Sözlü/yazılı rapor hazırlayıp sunma	-
Gazete haberi yazma ve sunma	-
Bir konu ile ilgili sunum yapma	-
Dramatizasyon, rol oynama yapma	-
Tarihsel alan gezileri yapma ve değerlendirme	-
Yakın çevrede gözlem ve inceleme yapma	-
Biliyor muydunuz?	-
Daha az bilinen kelimeler	-
Eski Metinlerden Örnekler Sunma	-
Sözlü tarih çalışması yapma	-
Toplam Etkinlik Sayısı	2

Yukarıda verilen bilgiler dahilinde Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında kullanılan etkinliklerde en fazla verilen metni kavramaya yönelik soruların sorulduğunu, Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan

etkinliklere nazaran değişiklik göstermektedir. Aşağıda Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında verilmiş olan bazı etkinlikler yer almaktadır.

Şekil 29. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Verilen Etkinliğin Örnekleri

Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında yer alan etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme sorularına ilişkin örnekler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 16. Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Verilen Etkinlikler ile Ölçme ve Değerlendirme Örnekleri

Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında Verilen Etkinliğin Örnekleri
Siyasi Hakimiyet Ödevler (Yumuşlar)
1. Siyasi güç türlerini listeleyin.
2. Saparmurat Türkmenbaşy'nın önde gelen bir siyasi lider olarak tanınmasının ana nedenlerini belirlemeye çalışın.
3. Siyasal bilinç ve siyasal kültür kavramlarının anlamlarını açıklanmaya çalışın.
Siyasal Sistemin Toplum Hayatındaki Rolü Ödevler (Yumuşlar)
1. Devletin iç ve dış işlevlerini ayırt etmeye çalışın.
2. Devletin sembollerini listeleyin ve içeriklerini açıklayın.
3. Siyasi kuralların ana türlerini tanımlamaya çalışın.
4. Türkmenistan'ın demokratik, yasal ve laik bir devlet olduğunu açıklayın.
5. "Cumhurbaşkanı Cumhuriyeti" teriminin anlamını açıklayın.
Hukuk ve Hukukun Toplumdaki Yeri Ödevler (Yumuşlar)
1. Hukuk kurallarının ana türlerini listeleyin.
Sivil Toplum ve Hukuk Devleti Ödevler (Yumuşlar)

1. "Sivil toplum" kavramının anlamını açıklamaya çalışın.
Hukuk Medeniyeti Ödevler (Yumuşlar)
1. Masumiyet karinesinin anlamını açıklamaya çalışın.
Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabında Verilen Ölçme ve Değerlendirme Örnekleri
Siyasi Hakimiyet Sorular (Soraglar)
1. Siyasi hakimiyet ne demektir?
2. R. Taker siyasi liderleri hangi gruplara ayırıyor?
3. Seçimlerde hangi üç ilke kullanılır?
4. Seçimdeki sistem türleri nelerdir ve birbirleri arasındaki farklılıklar nelerdir?
Siyasal Sistemin Toplum Hayatındaki Rolü Sorular (Soraglar)
1. Devletler hangi yollarla kendi yapılarına ayrılır?
2. Siyasal sistem türleri nelerdir?
3. Demokrasi ne demektir? Demokrasinin hüküm ve koşulları nelerdir?
4. Yetki paylaşımı ilkesine göre, yetki hangi kollara ayrılır ve bu bölünme neden gereklidir?
5. Anayasa nasıl bir belgedir?
6. Türkmenistan'da hükümet hangi kollara ayrılmıştır?
7. Türkmenistan Halk Konseyi ülkenin siyasi sisteminde nasıl bir rol oynuyor?
Hukuk ve Hukukun Toplumdaki Yeri Sorular (Soraglar)
1. Hukukun ortaya çıkış sebepleri nelerdir?
2. Hukukun kuralları ahlaki kurallardan nasıl farklıdır?
3. Hukukun özü ve temel işlevi nedir?
4. Hukuk sistemi hangi sektörlere bölünmektedir?
5. Türkmenistan'da insan ve vatandaş hak ve özgürlükleri hangi belgede ifade edilmekte ve güvence altına alınmaktadır?
Sivil Toplum ve Hukuk Devleti Sorular (Soraglar)
1. Sivil toplum için gerekli olan temel koşulları sıralayınız.
2. Sivil toplumdaki kamu dernek ve kuruluşlarının rolü nedir?
3. Hukuk devletinin ortaya çıkmasının temel nedeni nedir?
4. Hukuk devletinde kanunun rolü nedir?
5. Hukukun devletinde bireyin ve devletin karşılıklı sorumluluğu nedir?
6. Hukuk devletinin temel ilkelerini sıralayınız.
Hukuk Medeniyeti Sorular (Soraglar)
1. Hukuki zihniyetinin hukuk kültürüyle ne ilgisi var?
2. Hukukun ihlal türleri nelerdir?
3. Bir vatandaşın yasal görevleri nelerdir?
4. İnsanların anlaşmazlıkları yasal olarak çözme yeteneğine sahip olmaları neden önemlidir?

4.3.3. Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarındaki Uygulama ve Etkinliğin Türlerinin Karşılaştırılması

Bu Bölümde iki ülkenin ders kitaplarında kullanmış oldukları etkinlikler ve ölçme ve değerlendirme uygulamaları verileri tek tablo halinde sunulmuştur. Daha sonra adı geçen her iki kitapta benzer ya da ortak temalardan yararlanılmış etkinliklerin örnekleri bir arada değerlendirilerek benzerlik ve de farklılıkları açıklanmıştır.

Tablo 17. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders kitaplarında kullanılan Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme Uygulamalarına dair Etkinliklerin Veri Karşılaştırılması

Ders Kitapları	Uygulama Sıklığı	
	Türkiye	Türkmenistan
Bilmeye İlişkin Etkinlikler		
Kitapta sunulan metinleri kavramaya yönelik sorular	1	1
Düşüncesini ifade etmeye yönelik sorular	2	1
Sınıflama, eşleştirme, sıralama yapma	1	-
Bir konu hakkında tanım yapmak	-	-
Yargıları Doğru/Yanlış olarak değerlendirmek	1	-
Boşluk doldurma, bulmaca doldurma	2	-
Çoktan seçmeli test	1	-
Görmeye İlişkin Etkinlikler		
Fotoğraf ve resim yorumlama	6	-
Fotoğraf ve resimlerdeki değişimi görme	-	-
Harita, kroki, küre üstünde çalışma	-	-
Film izleme ve değerlendirme	-	-
Tablo ve grafik oluşturma	-	-
Tablo ve grafik yorumlama	-	-
Araştırmaya İlişkin Etkinlikleri		
Araştırma yapmaya sevk etme	-	-
Bir konu ile ilgili Proje hazırlama	-	-
Uygulama yapmaya yönelik etkinlikler	-	-
Röportaj/görüşme yapma	-	-
Tartışmaya İlişkin Etkinlikleri		
Olaylar arasında Neden-sonuç ilişkisi kurma		-
Karşılaştırmalar yapma, benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma	1	-
Bir konu hakkında Sınıf veya Küme tartışması yapma	-	-
Tarihsel empati yapma	-	-
Başkalarına Öğretmeye İlişkin Etkinlikler		
Sözlü/yazılı rapor hazırlayıp sunma	-	-
Gazete haberi yazma ve sunma	-	-
Bir konu ile ilgili sunum yapma	-	-
Dramatizasyon, rol oynama yapma	-	-
Tarihsel alan gezileri yapma ve değerlendirme	-	-

Yakın çevrede gözlem ve inceleme yapma	-	-
Biliyor muydunuz?	-	-
Daha az bilinen kelimeler	-	-
Eski Metinlerden Örnekler Sunma	-	-
Sözlü tarih çalışması yapma	-	-
Toplam Etkinlik Sayısı	15	2

Yukarıda verilen tabloda görüleceği gibi Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında en fazla fotoğraf ve resim yorumlamaya yönelik sorular (6 adet) yer almaktadır. Ardından sırasıyla düşüncesini açıklamaya yönelik soru (2 adet), verilen metinleri kavramaya yönelik soru (1 adet), karşılaştırmak, benzer ve farklılıkları ortaya koymaya yönelik soru (1 adet) ve çoktan seçmeli test sorusunun tercih edildiği tespit edilmiştir. Konular işlenirken özellikle bir veya iki sorunun sorulduğu görülmektedir. Ünitenin sonunda verilen ünite değerlendirme uygulamalarında ise 2 adet boşluk doldurma, 1 adet çoktan seçmeli sorunun yer aldığını görmekteyiz. Genel olarak verilen etkinlik çerçevesinden sınırlı ve aynı türden soruların sorulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında yer alan veriler ise verilen metinleri kavramaya dair sorular (1 adet), düşünce açıklamaya dair sorular (1 adet) dan ibarettir.

İki Ülke Ders Kitabında verilen etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme bakımından birbiri ile benzerlik ve farklılık gösteren uygulamalar Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Verilen etkinlik ve ölçme değerlendirme uygulamaları ile Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders kitaplarının Benzer Yönleri

Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme uygulamaları	Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Benzerlik gösteren etkinlikler	Sunulan metni kavrama yönelik sorular Öğrencilerin düşüncelerini ifade etmelerine yönelik sorular	Sunulan metni kavrama yönelik sorular Öğrencilerin düşüncelerini ifade etmelerine yönelik sorular

Tablo 19. Verilen etkinlik ve ölçme değerlendirme uygulamaları bakımından Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitaplarının farklılık gösteren yanları

Etkinlik ve Ölçme Değerlendirme uygulamaları	Türkiye Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Farklılık gösteren etkinlikler	Çoktan seçmeli sorular Tablo ve Grafik yorumlamaya dayalı sorular	- -

Tablo 18'deki verilere göre etkinlik olarak sadece ders kitaplarında verilen metinleri anlamaya dair öğrenci düşüncesini açıklamaya yönelik benzerlikler söz konusudur. Tablo 19'a göre yer alan farklılıklar ise Türkmenistan 10. Sınıf Toplum Öğrenmek Ders Kitabında ölçme ve değerlendirmeye yönelik çoktan seçmeli sorularla tablo ve grafik yorumlamaya dayalı soruların bulunmayışı dikkat çekmektedir. Bu özellikleriyle Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına nazaran oldukça yetersiz olduğu görülmektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde Türkiye'nin Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Jemgyyeti Öwreniş (Toplumu öğrenmek) Ders Kitabında yer alan İnsan Hakları ve Demokrasi kavramları bağlamında iki ülkenin Ders Kitaplarında yer alan içerik, tekst türleri, teknik ve tasarım, etkinlik ve ölçme değerlendirme yönünden değerlendirmeler yapılmış; benzerlik ve farklılıklara yer verilmiştir.

Belirlenen konular çerçevesinde araştırmanın alt amaçları bağlamında değerlendirilmiş ve çıkan sonuçlar detaylarıyla verilmiştir.

Birinci alt amaç olarak seçilen *“Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinler içerik bakımından nasıl yer almıştır?”* sorusuna ait bulgular değerlendirildiğinde, iki ülke ders kitabında benzer ve farklı özellikler tespit edilmiştir.

Her iki ülkenin ders kitabında ilgili kavramlar öğrenciye görelilik ilkesi doğrultusunda verilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında devletin görev ve vatandaşlarına karşı sorumlulukları ve anayasa hakkında öğrencilere bilgiler aktarılırken anayasa hakkında kısa bir bilgiden sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası'ndan ilk beş madde grafikler halinde öğrencinin ilgisini çekecek düzeyde verilmiştir. Bu konular anlatılırken önemli yer ve isimler kalın yazı tipi ile renkli olarak aktarılmaktadır.

Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı'nda yer alan metinde ise Türkmenistan'ın devlet yapısı anayasada geçen tarifi ile açıklanarak, ardından da anayasa da geçen idare şeklinden bahsedilmiştir. Daha sonra, anayasa (konstitusiyaya) hakkında bilgi verilerek tekrar Türkmenistan anayasasının 1. Maddesinden örnekler verilmiştir. Burada sadece konunun başlığının ve önemli kişilerin adlarının kalın yazı tipi ile yazıldığını, vurgulanmak istenilen metinlerin ise italik yazı tipi ile yazıldığını görmekteyiz. Bu noktada resim, grafik ve tabloların kullanılmadığını belirtmek gerekir.

Her iki ülkenin ders kitapları bu anlamda değerlendirildiğinde konulara uygun resim, grafik ve tabloların sadece Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer aldığını görmekteyiz. Buna karşın Türkmenistan'ın 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında neredeyse hiçbir görsel materyale yer verilmediği görülmüştür.

Dolayısıyla iki ülkenin ders kitaplarında ilgili ünitelerin bir bütün halinde öğrenciye sunulması bakımından benzerlik gösterdiği söylenemez.

İkinci alt amaç olarak seçilen “*Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinler teknik ve tasarım bakımından nasıl yer almıştır?*” sorusuna ait bulgular değerlendirildiğinde yine iki ülke ders kitabında benzer ve farklı özellikler tespit edilmiştir.

Her iki ülkenin Sosyal Bilgiler Ders Kitabı teknik açıdan incelendiğinde; yazı tipi ve yazı boyutlarının farklılık göstermektedir. Resim ve tablo gibi konularda da göze çarpar nitelikte farklılıklar söz konusudur. Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının sayfa boyutunun 20 cm x 28 cm ebadında olduğu, ders kitabının ağırlığını 350 gram olduğu, sayfa düzeninin ise sol ve sağ taraflardan 1 cm, üst ve alt taraflardan 1,5 cm boş alan verildiği görülmüştür.

Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabının sayfa boyutu 18 cm x 25 cm, ağırlığının ise tahminen 250 gram, sayfalarının düzeni olarak da sağ taraf 2,5 cm sol taraf 2,5 cm, alt ve üst taraflardan 3-4 cm’dir. Ders Kitabı boyut olarak Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabından biraz küçük; sayfa sayısı bakımından Sosyal Bilgiler Ders Kitabına nazaran az olduğu ve ders kitabının ağırlığı da bu bağlamda eksik olduğu gözlemlenmiştir.

Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders kitaplarının demokrasi temalarında kullanmış oldukları Fotoğraf Resim Minyatür vb. görsel materyal oranlarında da büyük farklılıklar söz konusudur. Hatta Türkiye’deki 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında ilgili üniteye görsel materyal olarak 16 adet Fotoğraf, Resim ve Minyatür ile 8 adet Çizelge ve Şekil kullanılmış olmasına karşın Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında hiçbir görsel materyale yer verilmediği görülmüştür.

Üçüncü alt amaç olarak seçilen “*Türkiye ve Türkmenistan Ders Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi konulu metinlerde etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme nasıl düzenlenmiştir?*” sorusuna ait bulgular değerlendirildiğinde ise iki ülke ders kitabında bazı benzer ve farklı özellikler göze çarpmaktadır.

Türkiye’nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında metin içinde ve ünite sonlarında yer alan ölçme ve değerlendirmeye yönelik sorular çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar; çoktan seçmeli, boşluk doldurma, doğru-yanlış ve açık uçlu vb. soru tipleridir.

Yine de öğrenciyi araştırmalara yöneltecek, taze ve farklı bilgiler aktaran, yaratıcı özelliklerini kullanabilmeleri fırsatını veren değişik etkinliklere de kitapta yer verilmesinin uygun olabileceği düşünülmektedir.

Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında sadece ünite konu anlatımı sonlarında yer alan açık uçlu sorularla yetinilmiştir. Yapılan incelemede etkinliklerde en fazla verilen metni kavramaya yönelik soruların sorulduğu, Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan etkinliklere nazaran çok az yer verildiği görülmüştür. Örneğin Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında 6 adet fotoğraf ve resim yorumlamaya yönelik sorular yer almaktadır. Ardından sırasıyla düşüncesini açıklamaya yönelik 2 adet, verilen metinleri kavramaya yönelik 1 adet, karşılaştırmak, benzer ve farklılıkları ortaya koymaya yönelik 1 adet sorusunun tercih edildiği tespit edilmiştir. Konular işlenirken özellikle bir veya iki sorunun sorulduğu görülmektedir. Ünitenin sonunda verilen ünite değerlendirme uygulamalarında ise 5 adet boşluk doldurma ve 5 adet çoktan seçmeli sorunun yer aldığını görmekteyiz. Genel olarak verilen etkinlik çerçevesinden sınırlı ve aynı türden soruların sorulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan veriler ise verilen metinleri kavramaya dair sorular (1 adet), düşünce açıklamaya dair sorular (1 adet) dan ibarettir. İki ülke ders kitabında verilen etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme uygulamalarında benzerlik gösteren tek özellik; sunulan metni kavramaya ve öğrencilerin düşüncelerini ifade etmelerine yönelik sorulardır.

Sonuç olarak, insan hakları ve demokrasi konulu ünitelerin içerik, teknik ve tasarım, etkinlikler ile ölçme ve değerlendirme açısından Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ile Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı karşılaştırıldığında: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının daha donanımlı bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak aşağıdaki öneriler belirlenmiştir:

5.2. Öneriler

- Türkiye'de insan hakları ve demokrasi konulu üniteler 7. Sınıf ders kitaplarında işlenmesine karşın Türkmenistan'da ise aynı konuya ait üniteler 10. Sınıfta yer almaktadır. Türkmen öğrencilerin söz konusu

kavramlarla daha önceki sınıflarda tanışması, küçük yaşta insan hakları ve demokrasi fikirlerinin özümsemesinde katkı sağlayabilir.

- Çalışmamız ana başlığını oluşturan demokrasi ve insan hakları kavramları daha geniş bir biçimde işlenip bu kavramlarla ilgili farklı platformlarda elde edilen verilerle de çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında görsel materyallerin neredeyse hiç kullanılmadığı görülmektedir. Söz konusu kitap ya da Türkmenistan'da yayımlanan diğer ders kitaplarında işlenen konu ile alakalı bilgiler aktarılırken fotoğraflar, grafikler, internet kaynakları, gazete haberleri eşliğinde verilebilir.
- Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer verilen ünite etkinlikleri, Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında yer alan etkinliklere oranla oldukça zengindir. İçerik bakımından da çeşitlilik arz etmektedir. Türkmenistan ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygun farklı ünite etkinlikleriyle zenginleştirilmesi; öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesini yükselteceği düşünülebilir.
- Türkiye'nin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında metin içinde ve ünite sonlarında yer alan ölçme ve değerlendirmeye yönelik sorular çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar; çoktan seçmeli, boşluk doldurma, doğru-yanlış ve açık uçlu vb. soru tipleridir. Ancak Türkmenistan'daki 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabında sadece ünite konu anlatımı sonlarında yer alan açık uçlu sorularla yetinilmiştir. Ölçme ve değerlendirme ölçütleri doğrultusunda hazırlanacak soruların çeşitliliğinin artırılması, aynı zamanda öğrenme seviyesini de olumlu yönde etkileyecektir.
- Türkmenistan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında içindekiler kısmı kitabın sonunda verilmiş olup, bu bölümün kitabın başında verilmesi öğrencilerin kitabın içeriğine daha fazla hakim olmasını sağlayacağı düşünülmektedir..
- Kardeş Ülkeler olarak Sosyal Bilgiler dersi çerçevesinde benzer ders kitapları hazırlanarak öğrencilerin ortak milli kültür bilincini ve Türk kimliğini daha iyi kavrayabilmeleri sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Kitap, Makale ve Tezler

- Aktaş, M. (2015). Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 87-105.
- Altıntaş, Ş. (2019). *Türkiye’de İnsan Haklarının Gelişimi Ve Kurumsal Yapılanması: İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Arblaster, A. (1999). Demokrasi (Çev. Nilüfer Yılmaz). Ankara: Doruk
- Atatürk, M. K. (1994). Atatürk’ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri (Editör: Nuran Tezcan). Ankara: Çağdaş Yayınları
- Azer, H. (2021). Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı. Ankara: EKOYAY Eğitim Yayıncılık
- Başgil, A. F. (2006). Demokrasi Yolunda. (2). İstanbul: Yağmur Yayınları
- Bilgili, A. (2013). A.Bilgili (Editör). Sosyal Bilgilerin Temelleri. Ankara: Pegem Akademi
- Bilici, Ş. (2012). İlköğretim II. Kademe Demokrasi Eğitim Konuları Üzerine Türk ve Alman Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması: (Osnabrück-Muş Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Bozkurt, İ. (2017). *Sosyal Bilgiler Ders Programının İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Çerçevesinde İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). Bilimsel Araştırmanın Temelleri: Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri. (Çev. Ed. Mehmet Bütün ve Selçuk Beşir Demir). İstanbul: Siyasal Kitapevi.
- Doğan, İ. (2001). Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları.(2). Ankara: Pegem Yayıncılık

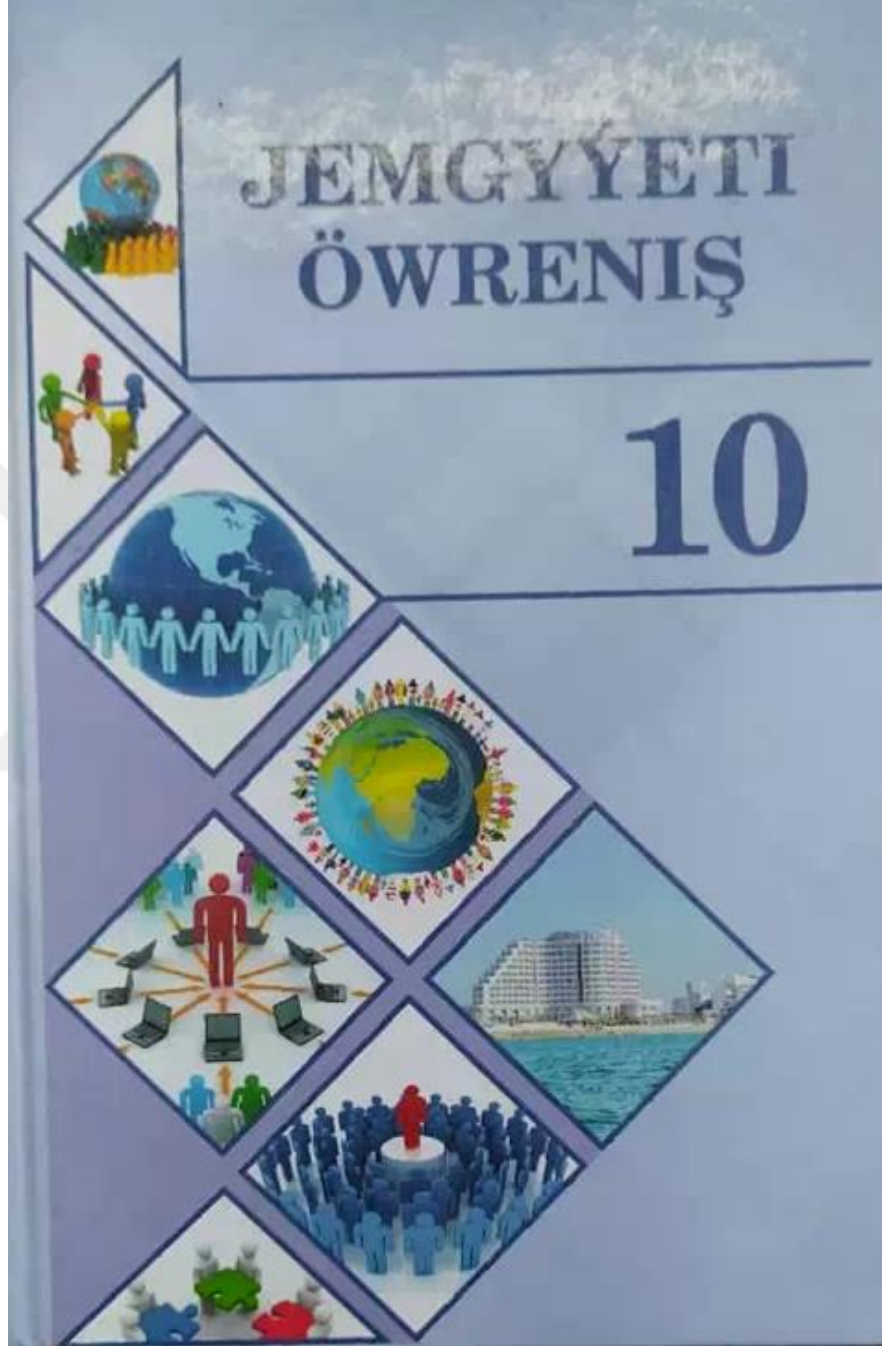
- Doğan, İ. (2021). *Demokrasi Konulu Haberlerin Yerel Basında Anımları (1946-1960 Malatya Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Düger, Y. (2017). *İnsan Hakları Açısından Siyasal Bir Yönetim Biçimi Olarak Demokrasinin İrdelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, E. (2015). *Ortaöğretim Demokasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programının Avrupa Birliği Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ertan, M. (2018). *Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Eskiçağ Tarihi Konularının, Makedonya'daki 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı İle karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Gökburun, İ. (2007). *Türkiye'de İnsan Hakları Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve İlköğretim Ders Kitaplarına Yansıması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Gömük, V. (2014). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi Yönünden Demokratikleşme ve İnsan Hakları (2003-2013)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gül, Y.E. (2019). *Günümüzde Türk Devletlerinde Örgün Eğitim*. Ankara:Nobel Yayın.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Güzel, D. & Şimşek, A. (2014). Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitapları . Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 23 (23) , 172-216
- Hekimler, A. (2009). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60.Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi*. Sosyal Bilimler Metinleri (2). Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ
- Heywood, A. (1992). *Political Ideologies* (Çev. Bican Şahin). Macmillan Yayınevi
- Kaymak, B. (2010). *Demokrasi ve İnsan Hakları Çerçevesinde Endüstriyel Demokrasinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kepenekçi, Y. (2014). Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık. Ankara: Desen Ofset
- Koçoğlu, E. (2008). *İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramlarının İlköğretim Sosyal Bilgiler Müfredatındaki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kuzucu, C. (2018). İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi ile Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Temel İnsani Değerler Açısından Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Lipset, M. S. (1986). Siyasi İnsan (Çev. Mete Tunçay). Ankara: Teori Yayınları
- Mayo, H. B. (1964). *Demokratik Teoriye Giriş* (Çev. Emre Kongar). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları
- MEB, (2005). 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı. Ankara: MEB Yayınları.
- Meriam, S.B. (2018). Nitel Araştırma. Ankara:Nobel Yayın.
- Muhammetberdiyev, Ö.B. ve Süleymanov, S.B. (2018). *Jemgyyeti Öwreniş*. Aşgabat: Türkmen Döwlet Neşiryat Gullugy
- Oğuzhan, M. (2019). *Demokrasi Teorisi ve Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Özdemir, B. A. (2019). *İlköğretim sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sartori, G. (1996). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş (Çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan). Ankara: Yetkin Yayınları
- TDK Sözlük Erişim: 15.11.2021. <http://www.tdk.org.tr>
- Tilly, C. (2011). *Demokrasi* (Çev. Ebru Arıcan). Ankara: Phoenix Yayınları
- Touraine, A. (2004). *Demokrasi Nedir?* (Çev. Olcay Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 1113-1132.

- Turan, R. (2017). Demokrasi. R. Turan (Editör). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi, ss.47.
- Şahin, İ. (2009). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*. e-Journal of New World Sciences Academy, 2009 (4). İzmir.
- Ural, Ş. (1999). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 451-459
- Ünal, R. (2014). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İnsan Hakları Boyutunda İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yayla, A. (2015). Siyaset Bilimi. Ankara: Adres Yayınları
- Yılbat, B. (2001). *XIX Seyahatlarına Göre Türkmenistan Tarihi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi

EKLER

EK-1: Türkmenistan 10. Sınıf Toplumu Öğrenmek Ders Kitabı

EK-1: Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

